

סוגיות במס' ברכות שיעור 10 – מצוות צריכות כונה

אריה ליבוביץ

I. Source of concept - לכתחילה ובדיעבד.

- A. Basic sugya - ברכות דף יב ר"ה דף כח עירובין דף צה פסחים דף קיד - לשם מצוה is that the torah only cares about action or that the assumption is that a מצוה מעשה מצוה is לשם מצוה? לרוב ימים צ"ל ג"כ
- B. Basic chakira - If you hold א"צ כונה, is it that the torah only cares about action or that the assumption is that a מצוה מעשה מצוה is לשם מצוה? לרוב ימים צ"ל ג"כ
1. טור או"ח סימן תקפ"ט - even if א"צ כונה, you should have it. See מאירי הוריות י: סתמא לשם מצוה because we assume כונה without יוצא.
- C. If you hold תוספות פסחים כונה? do you get any credit for doing without כונה? טיבול שני even though the mitzvah is טיבול ראשון קטן says you make beracha על טיבול ראשון even though the mitzvah is טיבול שני.
1. Questions on Tosafos.
- a. Of what value is טיבול ראשון?
- b. What is the proof from שופר where you are getting the מצה by דרבנן תקיעות דמיושב?
- c. Illogical to say that you make a beracha with no המצוה קיום.
2. הקדמת האגלי טל - you get the mitzvah, but you still have to do it again.

II. How do we define כונה?

- A. In this context it means כונה to be יוצא the מצוה.
- B. Some mitzvos require other kavanos:
1. חידושי הגר"ח על הרמב"ם הלכות תפילה - קאנא for מלכות ופירוש המקום ופירוש המלות.
2. משנה ברורה סימן ס' ס"ק ז', סימן כה, סימן תרכ"ה - certain mitzvos require כונה for why we do them.
- a. Pri Megadim - these כונות are certainly not בדיעבד.
- C. Verbal or silent כונה?
1. מנחת חינוך מצוה י אות כו - depends on whether you hold פיגול needs oral declaration of מחשבה.
2. נב"י קמא יו"ד סימן צג - כונה - Discusses כונה - don't need oral כונה.

III. How do we pasken?

A. Machlokes Rishonim -

1. צריכות תוס' פסחים דף קטו assumes צריכות.
2. תוספות סוכה דף מב - assume צריכות.
3. כסף משנה בהבנת הרמב"ם - for food you don't.
4. תרי"י ברכות - action oriented mitzvah doesn't need, but speech oriented does. בב"ב סימן קע"ג

B. שני"ע סימן ס' סעיף ד'.

1. באור הלכה שם - this is דאורייתא. באור הלכה שם

C. On mitzvos d'rabanan.

1. כונה don't need מצוות דרבנן - מגן אברהם סימן ס' בשם הרדב"ז.
- a. באור הלכה שם explains that it is מדן ספק (this assumes like באור הלכה שם that צריכות כונה דאורייתא). It would turn out that ספק ספיקא is a ספק אמר כוון and we should be lenient, which is against משני"ב ס' ח.
- b. באור הלכה שם brings קריאת המגילה into the discussion, implying that even on מצות דברי קבלה (same reason kids can't be מוציא adults) - must be talking about daytime.
2. שני"ע תפ"ט: ד' - when asked day of sefira don't say.

סוגיות במס' ברכות שיעור 10 – מצוות צריכות כונה

- a. ⁽⁶²⁾ משנייב says that this assumes כונה, but according to Radvaz even if you hold דרבנן צריכות כונה all agree on דרבנן.
- IV. מתעסק.
- A. The רא"ה בשם הרא"ה is definitely not יוצא. שו"ע תעה: ד'. יוצא. see באור הלכה סימן ס' ד"ה י"א.
1. קובץ מאמרים סימן יא אות יד ⁽⁶³⁾ - same applies to a כופר doing a mitzvah.
- a. See, however, הליכות שלמה עמ' מז אות כ' ⁽⁶⁴⁾ - you are still יוצא when you have doubts in אמונה while you do a mitzvah (no different than של גליות). (י"יט שני של גליות).
2. proof - גמרא ר"ה דף כח - assumes for a דבר פשוט that if you thought the shofar was an animal making noise you aren't יוצא.
3. קובץ שיעורים מסכת פסחים אות רטו-רטז ⁽⁶⁵⁾ - The רא"ה quotes the רא"ה, and then quotes the הנאה which can't be מתעסק and not getting the הנאה which can be מתעסק - but these two sources contradict each other?
- a. נשיח בחקיק עמ' קכד ⁽⁶⁶⁾ - the answer may be that we assume getting the הנאה makes the מעשה relate to the עושה, but does not make it as if he has כונה (we assume that מא"צ means that we assume a סתם מעשה has כונה, but when you are מתעסק there is no כונה and it isn't even your מעשה - the הנאה only makes it your מעשה).
- V. When it is clear from his actions that he is doing it for the mitzvah - חיי אדם כלל סח.
- A. This is a huge חידוש because it suggests that the כונה is not what's important, but making it apparent that the act is for the mitzvah - נשיח בחקיק עמ' קכה.
1. Perhaps a proof to the חיי אדם is the גמרא פסחים קיד: יוצא מרור "לא בעידן חיובא דמרורה דאכיל ליה, בבורא פרי האדמה הוא בטיבול ראשון" - apparently even without כונה, just eating it at "עידן חיובא" would have counted as כונה because it is evident from context why he is doing it.
- B. משנה ברורה סימן ס' ס"ק י' - the חיי אדם only means that when it is very evident from context (saying shema after berachos, taking lulav in hallel), but not when you just happen to do an act that is a mitzvah (picking up a lulav). see באור הלכה שם for further elaboration.
- VI. כונה שלא לצאת למ"ד מצות א"צ כונה.
- A. The machlokes.
1. תוספות סוכה דף - חיי אדם כלל ס"ח - you aren't יוצא when you have negative כונה. תוספות סוכה דף - you aren't יוצא if you have negative כונה. לט.
- a. Proof. פתח אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא - ברכות דף יב. ותלמידי רבינו יונה שם. even כונה שאלה (or כונה for something else).
- b. Proof. גמרא עבו"ז דף ב - אומות העולם are faulted for the wrong כונה, seems to prove either מצות צריכות כונה or that כונה לדבר אחר is no good even למ"ד א"צ כונה.
- i. Not a proof because there is a difference between a מעשה מצוה and a regular action - נשיח בחוקיק בהשמטות עמ' שנו.
2. בית יוסף סימן תקפט בשם הרא"ה - you are יוצא even when עמד וצווח if you hold א"צ כונה.
- a. proof - כפאוהו ואכיל מצה probably has negative כונה, but is still למ"ד א"צ כונה.

B. Applications.

1. Sefiras Haomer - שניע תפיט:ד' - about somebody who asks what day it is. see טי"ג שם that you definitely aren't יצא anyway because your intention is to tell him what day it is, not to count.
2. Matza too early - משיב דבר חלק ב' סימן פ' ד"ה אלא - when it is best for you not to get the mitzvah now, it is as if you intend not to fulfill the מצוה.
3. שו"ת הר צבי או"ח ח"ב סימן פו - if you make your כונה על תנאי (if x, then I want to be yotzei, but if y I want to have negative kavanah) it doesn't work. (brings proof in name of his son in law at the end).
4. If this guy has a custom not to do the mitzvah right now it is like negative כונה - באה"ל סימן תפט ס"ד - if the guy is normally מקפיד to count after צאת, but it is now ביה"ש.

VII. Mitzvos that definitely do or definitely do not require כונה.

A. Mitzvos of speech - חיי אדם כלל סח. Based on תלמודי רבינו יונה לברכות שם - the reason פתח אדעתא דחמרא is a problem even למ"ד מצות א"צ כונה is that it is a mitzvah of דיבור. See א"ח רצ"ב סימן ה'

1. נשיח בחקיד - the same should apply to mitzvos of hearing - seems against gemara about shofar and megillah - perhaps we pasken against that gemara - this explains Rambam.
2. שם - the סברא is that a מעשה doesn't need to be supported by כונה, but speech is not significant enough on it's own.

B. Mitzvos that happen by themselves. מנחת חינוך מצוה א' אות כט - according to his definition of פרו ורבו you should need כונה לידה בשעת לידה, but since you aren't doing anything at the time, you don't need כונה at all.

1. Explanation - נשיח בחקיד עמי קלו - כונה is on מעשה מצוה not מציאת המצוה. ג. קיום המצוה

C. Mitzvos that can't be done on any other חפצה. מנחת חינוך מצוה ב' אות יח - by milah doesn't need כונה because the mitzvah can't be fulfilled on another חפצה (unlike מצה where any piece would suffice).

1. Similar idea in דבר אברהם ח"א סוף סימן טז - an act that is always a mitzvah doesn't need כונה.

VIII. Do you need כונה to be מוציא others? גמרא ר"ה כט. is clear that he needs כונה, but it is unclear if he needs כונה לצאת המצוה or just כונה להוציא (to connect him with the other guy).

A. The machlokes:

1. תוסי שם - strongly implies that the משמיע only needs כונה to create the צירוף, not because of מצות צריכות כונה.
 - a. This is similar to the Rav's understanding of the requirement of קול רם by ברכת כהנים.
2. Ran - R' Zeira held מצות צריכות כונה and that is why his שמש had to have כונה.
 - a. see analysis of שו"ת אגרו"מ או"ח ח"ב סימן עב.

B. Can the משמיע be מוציא others before he was יוצא himself? see שו"ת הר צבי או"ח מי שאינו רוצה לצאת עכשיו יוצא מוציא, so too מי שאינו רוצה לצאת עכשיו יוצא מוציא, so too מי שאינו רוצה לצאת עכשיו יוצא מוציא in name of ריטב"א that just like מוציא, so too יוצא מוציא, so too מי שאינו רוצה לצאת עכשיו יוצא מוציא.

1. Proofs:

סוגיות במס' ברכות שיעור 10 – מצוות צריכות כונה

- a. Pesachim 101a - gemara asks why you need to make קידוש again at home, not how it can be permissible and not a ברכה לבטלה - must be assuming that he didn't want to be יוצא בביהכ"נ.
- b. Rosh Hashana 29a - Gra holds that when שומע ולא נתכוון משמיע שומע the שומע is still יוצא even though the משמיע isn't.
2. HALACHA - שוייע סימן תפד - you can be מוציא others before going home to be יוצא yourself.
 - a. מקבל שבת רע"א לשוייע או"ח סימן רסז - not sure if somebody who hasn't been מקבל שבת can be מוציא those who have been מקבל שבת. Apparently if he was מקבל שבת he can certainly be מוציא even though he isn't being יוצא right now.
 - b. משנ"ב תרצ"ב:יא - you can read megilah for women BEFORE you are יוצא yourself.
- IX. Is it a ביטול מצוה if you weren't יוצא as a result of חוסר כונה?
 - A. באור הלכה סימן ס' ס"ד - putting on talis without kavanah is like wearing ד' כנפות בלי ציצית. גמ' סו"א
 - B. מנחת שלמה ח"א סימן א' - since the mitzvah gets done, you can't call it a ביטול מצוה, you just don't get credit for a מצוה קיום.
 1. Perhaps we can distinguish between goal oriented and מעשה oriented מצוות, like שליחות ר' אלחנן.
 - C. קובץ הערות סימן לו - even if א"צ כונה, you can't be said to have done the מצות הבורא without כונה, you only accomplished the goal of the mitzvah.
 1. This severely limits the difference between saying מצות צריכות כונה and saying כונה because either way you don't get credit without כונה.

1 - תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יב עמוד א

מקום שאמרו להאריך. פשיטא, היכא דקא נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא - יצא, דאי נמי אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא, דהא תנן: על כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו - יצא. אלא, היכא דקא נקיט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא, פתח וברך אדעתא דחמרא, וסיים בדשכרא, מאי? בתר עיקר ברכה אזלינן, או בתר חתימה אזלינן? - תא שמע: שחרית, פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים - לא יצא, פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור - יצא; ערבית, פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור - לא יצא, פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים - יצא; כללו של דבר: הכל הולך אחר החתום. - שאני התם דקאמר: ברוך יוצר המאורות. - הניחא לרב דאמר כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה - שפיר, אלא לרבי יוחנן דאמר: כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה, מאי איכא למימר? - אלא, כיון דאמר רבה בר עולא: כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום, כי קאמר ברכה ומלכות מעיקרא אתרוייהו קאמר. תא שמע מסיפא, כללו של דבר: הכל הולך אחר החתום. כללו של דבר לאתוויי מאי - לאו לאתוויי הא דאמרן? - לא, לאתוויי נהמא ותמרי. היכי דמי? אילימא דאכל נהמא וקסבר דתמרי אכל, ופתח אדעתא דתמרי וסיים בדנהמא - היינו בעיין! - לא צריכא: כגון דאכל תמרי וקסבר נהמא אכל, ופתח בדנהמא וסיים בדתמרי - [יצא], דאפילו סיים בדנהמא נמי יצא; מאי טעמא - דתמרי נמי מיזן זייני.

2 - תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כח עמוד א-ב

שלחו ליה לאבוה דשמואל: כפאו ואכל מצה - יצא. כפאו מאן? אילימא כפאו שד - והתניא: עתים חלים עתים שוטה, כשהוא חלים - הרי הוא כפקח לכל דבריו, כשהוא שוטה - הרי הוא כשוטה לכל דבריו! - אמר רב אשי: שכפאווהו פרסיים. אמר רבא, זאת אומרת: התוקע לשיר - יצא. פשיטא, היינו הך? - מהו דתימא: התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל אבל הכא - + וויקרא כג+ זכרון תרועה כתיב, והאי מתעסק בעלמא הוא, קא משמע לן. אלמא קסבר רבא: מצות אין צריכות כוונה. איתיביה: היה קורא בתורה, והגיע זמן המקרא, אם כוון לבו - יצא, ואם לאו - לא יצא. מאי לאו - כוון לבו לצאת? לא, לקרות. - לקרות? הא קא קרי! - בקורא להגיה. תא שמע: היה עובר אחורי בית הכנסת, או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת, ושמע קול שופר או קול מגילה, אם כוון לבו - יצא, ואם לאו - לא יצא. מאי לאו: אם כוון לבו - לצאת! - לא, לשמוע. - לשמוע? והא שמע! - סבור:

סוגיות במס' ברכות שיעור 10 – מצוות צריכות כונה

חמור בעלמא הוא. איתביה: נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע, משמיע ולא נתכוון שומע - לא יצא, עד שיתכוון שומע ומשמיע. בשלמא נתכוון משמיע ולא נתכוון שומע - כסבור חמור בעלמא הוא, אלא נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע היכי משכחת לה - לאו בתוקע לשיר? - דלמא דקא מנבח נבוחי. אמר ליה אביי: אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה! - אמר לו: שאני אומר מצות אינו עובר עליהן אלא בזמן [מת] רב שמן בר אבא: מנין לכהן שעולה לדוכן, שלא יאמר: הואיל ונתנה לי תורה רשות לברך את ישראל - אוסיף ברכה אחת משלי, כגון +דברים א+ ה' אלהי אבותכם יסף עליכם - תלמוד לומר +דברים ד+ לא תספו על הדבר. והא הכא, כיון דברך ליה - עברה ליה זמניה, וקתני דעבר! - הכא במאי עסקינן - בדלא סיים. - והתניא: סיים! - סיים ברכה אחת. - והתניא: סיים כל ברכתיו! - שאני הכא, כיון דאלו מתרמי ליה צבורא אחרינא - הדר מברך, כוליה יומא זמניה הוא. ומנא תימרא? - דתנן: הניתנין במתנה אחת שנתערבו בנתנין מתנה אחת - ינתנו מתנה אחת, מתן ארבע במתן ארבע, ינתנו במתן ארבע, מתן ארבע במתן אחת, רבי אליעזר אומר: ינתנו במתן ארבע, רבי יהושע אומר: ינתנו במתן אחת. אמר לו רבי אליעזר: הרי הוא עובר על כל תגרע! אמר לו רבי יהושע: הרי הוא עובר על כל תוסף. אמר לו רבי אליעזר: לא נאמר כל תוסף - אלא כשהוא בעצמו, אמר לו רבי יהושע: לא נאמר כל תגרע אלא כשהוא בעצמו. ועוד אמר רבי יהושע: כשלא נתת - עברת על כל תגרע, ולא עשית מעשה בידך. כשנתת - עברת על כל תוסף, ועשית מעשה בידך! והא הכא, כיון דיהיב ליה מתנה מבכור - עברה ליה לזמניה, וקתני דעבר משום כל תוסף, לאו משום דאמרינן: כיון דאילו מתרמי ליה בוכרא אחרינא הדר מזה מיניה, כוליה יומא זמניה. - [ממאי? דלמא קסבר רבי יהושע: מצות עובר עליהן אפילו שלא בזמן. - אגן הכי קאמרינן: רב שמן בר אבא מאי טעמא שביק מתניתיך ומותיב מברייתא - לותיב ממתניתיך! מתניתיך מאי טעמא לא מותיב - כיון דאילו מתרמי ליה בוכרא אחרינא בעי מזה מיניה, כוליה יומא זמניה הוא, ברייתא נמי, כיון דאי מתרמי צבורא אחרינא - הדר מברך, כוליה יומא זמניה! - ורב שמן בר אבא: התם - לא סגי דלא יהיב, הכא - אי בעי - מברך, אי בעי - לא מברך. רבא אמר: לצאת - לא בעי כוונה, לעבור - בעי כוונה. - והא מתן דמים לרבי יהושע, דלעבור, ולא בעי כוונה! אלא אמר רבא: לצאת - לא בעי כוונה, לעבור, בזמנו - לא בעי כוונה, שלא בזמנו - בעי כוונה.

3 - תלמוד בבלי מסכת עירובין דף צה עמוד ב

אלא כדאמר רב שמואל בר רב יצחק: מקום יש בראש שראוי להניח בו שתי תפילין. הכא נמי: מקום יש ביד שראוי להניח בו שתי תפילין. תנא דבי מנשה: +דברים ו+ על ירך - זו קיבורת, בין עיניך - זו קדקד. היכא? אמרי דבי ינאי: מקום שמוחו של תינוק רופס. לימא בדרב שמואל בר רב יצחק קמיפלגי; דתנא קמא לית ליה דרב שמואל בר רב יצחק, ורבן גמליאל אית ליה דרב שמואל בר רב יצחק! - לא, דכולי עלמא אית להו דרב שמואל בר רב יצחק. והכא בשבת זמן תפילין קמיפלגי. דתנא קמא סבר: שבת זמן תפילין הוא, ורבן גמליאל סבר: שבת לאו זמן תפילין הוא. ואיבעית אימא: דכולי עלמא - שבת זמן תפילין הוא. והכא במצות צריכות כוונה קמיפלגי. תנא קמא סבר: לצאת בעי כוונה, ורבן גמליאל סבר: לא בעי כוונה.

4 - תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיד עמוד א - ב

משנה. הביאו לפנינו מטבל בחזרת עד שמגיע לפרפרת הפת. הביאו לפנינו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין, אף על פי שאין חרוסת מצוה. רבי אליעזר (בן) +מסורת הש"ס: [ברב] + צדוק אומר: מצוה. ובמקדש היו מביאין לפנינו גופו של פסח. גמי. אמר ריש לקיש: זאת אומרת מצות צריכות כוונה. כיון דלא בעידן חיובא דמרור הוא דאכיל ליה - בבורא פרי האדמה הוא דאכיל ליה, ודילמא לא איכוון למרור - הלכך בעי למהדר לאטבולי לשם מרור. דאי סלקא דעתך מצוה לא בעיא כוונה - למה לך תרי טיבולי? והא טביל ליה חדא זימנא! ממאי? דילמא לעולם מצות אין צריכות כוונה, ודקאמרת תרי טיבולי למה לי - כי היכי דליהוי היכירא לתינוקות. וכי תימא: אם כן לישמעין שאר ירקות - אי אשמעינן שאר ירקות הוה אמינא: היכא דאיכא שאר ירקות הוא דבעינן תרי טיבולי, אבל חזרת לחודא - לא בעי תרי טיבולי, קמשמע לן: דאפילו חזרת בעינן תרי טיבולי כי היכי דליהוי ביה היכירא לתינוקות. ועוד תניא: אכלן דמאי - יצא, אכלן בלא מתכוין - יצא, אכלן לחצאין - יצא, ובלבד שלא ישאא בין אכילה לחבירתה יותר מכדי אכילת פרס. תנאי היא, דתניא, רבי יוסי אומר: אף על פי שטיבל בחזרת - מצוה להביא לפנינו חזרת וחרוסת ושני תבשילין. ואכתו, ממאי? דילמא קסבר רבי יוסי מצות אין צריכות כוונה, והאי דבעינן תרי טיבולי - כי היכי דתיהוי היכירא לתינוקות - אם כן מאי מצוה?

5 - טור אורח חיים סימן תקפ"ט

והרי"ץ גיאת פסק כרבא דמצות אין צריכות כוונה ותוקע לשיר יצא ומתעסק היינו טעמא דלא יצא שלא נתכוין לשמוע אלא לתקיעה בעלמא וכן פסק ר"ח ורב שרירא שדר ממתיתבתא דהלכתא כרבא ומיהו מדאשכחן לרבי זירא דאמר לשמעיה איכוין ותקע לי אמרינן לא לעביד לכתחלה אלא יכוין במצוה ואם לא נתכוין יצא וא"א הרא"ש ז"ל פסק דמצות צריכות כוונה:

6 - מאירי הוריות דף י:

אע"פ שהמצות אין צריכות כונה ראוי לאדם שלא להתיר את הרצועה בכך ושלא לעשות את המצוה דרך הרגל ודרך פרוק עול אלא דרך חבה ובכונה יתרה וזהו שדרשו כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם לשני בני אדם שצלו את פסחיהם אחד אכלו לשם מצוה ואחד אכלו אכילה גסה ר"ל כאדם שקץ במזונו זה שאכלו לשם מצוה וצדיקים ילכו בם וזה שאכלו אכילה גסה ופושעים יכשלו בם ואע"פ שמ"מ נתקיימה מצותו כמו שהשיבו על דרש זה בגמרא פושע קרית ליה נהי דלא עביד מצוה מן המובחר פסח מיהא קא עביד מ"מ הורו שזה אצלו פתיחות גדולה ומדה נמאסת אצל השם וכבר הארכנו בענין זה בחבור התשובה ועל דרך האמת הוא פושע אצל חובת המצוה ונמצאו שנים במצוה אחת זה זוכה וזה אינו זוכה כיוצא בו בעברה יש עושה אותה לשם עברה ויש עושין אותה לפעמים לשם מצוה והוא שאמרו גדולה עברה לשמה ממצוה שלא לשמה וכו'.

7 - תוספות מסכת פסחים דף קטו עמוד א

מתקיף לה רב חסדא לאחר שמילא כריסו כו' - רב חסדא נמי נראה דסבר כר"ל דבעי כוונה אע"כ סבר דאין נכון לברך בטיבול שני כיון שכבר מילא כריסו דאי סבר אין צריכות כוונה ה"ל למימר בהדיא דנפיק בטיבול ראשון ואם יברך בטיבול שני הוא ברכה לבטלה ולא צריך לרב חסדא לאהדורי אשאר ירקי ומברך לרב חסדא בטיבול ראשון על אכילת מרור אע"ג דעיקר מצות מרור לא נפיק אלא בטיבול שני אחר מצה מועלת הברכה שברך בטיבול ראשון לטיבול שני מאחר שאכל ממנו מעט בטיבול ראשון מידי דהוה אברכת שופר דמברך אתקיעות דשיביבה ומועלת ברכה לתקיעות שבעמידה שהם עיקר ונעשית על סדר ברכות והשתא כל אלו אמוראי סברי דבעי כוונה וסתמא דמסדר הש"ס סבר הכי מדאיצטריך לפסוק כרב חסדא ואי אין צריכות כוונה פשיטא דלא יברך בטיבול שני דאפילו לא בירך בטיבול ראשון נפק ביה ואי יברך בטיבול שני הוא ברכה לבטלה ולית הלכתא כוותיה דאבוה דשמואל דאית ליה בפרק ראוהו ב"ד (ר"ה דף כח.). אין צריכות כוונה דקאמר בכפאו ואכל מצה יצא ומוקי לה בכפאוהו פרסיים והתם לא מייתי מאכלו בלא מתכוין משום דלגבי אכילה לא בעינן כוונה כולי האי כמו בתפלה ותקיעה ומש"ה נמי לא מייתי הכא ברייתות דהתם דבעו כוונה דגבי תפלה ותקיעה בעי כוונה טפי כדפרישית.

8 - הקדמת האגלי טל

[האומנם שדעת התוספות פסחים קטו. דאף למ"ד צריכות כוונה מצוה היא אלא שלא יצא בה ידי חובתו אך דעת יחידית היא זו]

9 - חידושי הגר"ח על הרמב"ם הלכות תפילה פרק ד הלכה א

[א] ה' דברים מעכבין את התפלה אף על פי שהגיע זמנה וכו' וכוונת הלב וכו' כיצד כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה מצא דעתו משובשת ולבו טרוד אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו עכ"ל.

מסתימת לשון הרמב"ם מבואר דדין כוונה הוא על כל התפלה שכל התפלה הכוונה מעכבת בה, וקשה ממה שפסק הרמב"ם בפ"י שם ז"ל מי שהתפלל ולא כיון את לבו יחזור ויתפלל בכוונה ואם כיון את לבו בברכה ראשונה שוב אינו צריך, דמבואר להדיא דהכוונה אינה מעכבת רק בברכה ראשונה, וצ"ע.

ונראה לומר דתרי גווני כוונת יש בתפלה, האחת כוונה של פירוש הדברים, ויסודה הוא דין כוונה, ושנית שיכוון שהוא עומד בתפלה לפני ד'. כמבואר בדבריו פ"ד שם ז"ל ומה היא הכוונה שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאלו עומד לפני השכינה. ונראה דכוונה זו אינה מדין כוונה רק שהוא מעצם מעשה התפלה, ואם אין לבו פנוי ואינו רואה את עצמו שעומד לפני ד' ומתפלל אין זה מעשה תפלה, והרי הוא בכלל מתעסק דאין בו דין מעשה. וע"כ מעכבת כוונה זו בכל התפלה, דבמקום שהיה מתעסק דינו כלא התפלל כלל, וכאלו דלג מלות אלה, והלא ודאי דלענין עצם התפלה כל הי"ט ברכות מעכבין. ורק היכא שמכוון ומכיר מעשיו ויודע שהוא עומד בתפלה אלא שאינו יודע פירוש הדברים שזה דין מסוים רק בתפלה לבד, הוספת דין כוונה. בזה הוא דאיירי הסוגיא דברכות דף ל"ד [ע"א] המתפלל צריך שיכוון לבו בכל הברכות ואם אינו יכול לכוון את לבו בכלם יכוון באחת מהן, אמר ר' חייא א"ר ספרא משום חד דבי רבי באבות. ובאמת דגם בדין כוונה תרי דינים יש בזה, חדא דין כוונה שמכוון לעשות המצוה והוי מדין כוונה של כל המצות דקי"ל מצות צריכות כוונה. ובזה אין חילוק בין ברכה ראשונה לשאר התפלה, כיון דהוא דין הנוהג בכל המצות, וכשאר המצות דכל המצוה כולה צריכה כוונה ולא מהני כוונת מקצתה, הכי נמי בתפלה דכוונה כולה צריכה כוונה. וזהו שפסק כן הרמב"ם דהא דבעינן שידע שהוא עומד בתפלה מעכב בכל התפלה כולה. והיינו מתרי טעמי, חדא משום דבלאו הכי הוי מתעסק. ועוד משום דין מצות צריכות כוונה, דתרווייהו מעכבי בכל התפלה כמו בכל המצות. ורק בכוונת פירוש הדברים דהוא דין מסוים רק בתפלה בזה הוא דקי"ל דלא מעכבא רק בברכה ראשונה דאבות וכמבואר בהסוגיא דברכות דף ל"ד.

סוגיות במס' ברכות שיעור 10 – מצוות צריכות כונה

הנהגה בפ"ד גבי כוונת שידוע שהוא מתפלל כתב הרמב"ם ז"ל כוונת הלב כיצד כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה, מצא דעתו משובשת ולבו טרוד אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו, ובפ"י שם לא כתב הרמב"ם רק חד גוונא מי שהתפלל ולא כיון לבו יחזור ויתפלל בכוונה, ואיך תרי בני שימוד דעתו אם יכול לכוון וכן הא דבלא כיון הוא כלא התפלל השמיט. ונראה דדעת הרמב"ם דשני מחלקות הן בתפלה, זאת הכוונה שהוא מכוון ומכיר שהוא עומד בתפלה דזה הוא משום דין מתעסק ומשום דין מצות צריכות כוונה, דזה הדין והעיקוב הלא נוהג בכל התורה ובכל המצות לחוד. וכוונת פירוש המלות לחוד. ותרי גוונא חיובי המה בתפלה, מחויב הוא לכוון שהוא עומד בתפלה משום דלא שניא תפלה משאר המצות, ומחויב הוא בכוונת פירוש הדברים משום חובת כוונה המסוים רק בתפלה. ושני החיובים אין מעכבין זה את זה, אלא דיוצא מזה ממילא, דאם הוא מתעסק או חסר לו דין כוונה של כל המצות אי"כ הרי בטל עיקר המצוה, וממילא דהרי הוא כלא התפלל, ואם אינו יכול לכוון אל יתפלל כיון דאין זה תפלה כלל. אכן בחובת כוונה של פירוש הדברים כיון דהוא מסוים רק בתפלה ע"כ אמרינן דאע"ג דאינו יכול לקיימה מ"מ שפיר חיילא עליה חובת תפלה שיעשה אותה ככל המצות ואית בה דין תפלה.

ואם שיוכל להיות כן גם בלא טעמא. אבל יש להוסיף עוד, לדעת הרמב"ם דחובת התפלה ומצותה הוא מדין תורה, ואפילו להחולקים על הרמב"ם היינו רק בחיובה אבל קיומה וענינה הוי לכו"ע מדין תורה, וא"כ מתעסק דהוי דין דאורייתא בכל התורה כולה דמתעסק אינו כלום מדין תורה, וכן הא דמצוות צריכות כונה דנוהג בכל מצות התורה, הוי ג"כ דין עיכוב שלו מדין תורה ואינה תפלה מדין תורה, ע"כ לא יתפלל, משא"כ דין כונה של פירוש הדברים המסוים רק בתפלה הרי גם בתפלה עצמה אינו רק מתקנת חכמים, וא"כ שפיר נוכל לומר כיון דמדאורייתא מיהא תפלה על כן יתפלל גם בלא יכול לכוון זאת. ואך אם יכול לכוון רק שהתפלל בלא כוונה יחזור ויתפלל משום הך כוונה שחיובה מדבריהם, וע"כ לא הביא הרמב"ם רק שיחזור ויתפלל ולא יותר וכמו שנתבאר.

10 - משנה ברורה סימן ס"ק ז

(ז) יש אומרים - דע דלפי המתבאר מן הפוסקים שני כוונות יש למצוה א' כונת הלב למצוה עצמה ובי' כונה לצאת בה דהיינו שיכוין לקיים בזה כאשר צוה ד' כמו שכתב הב"ח בס"י ח' וכוונת המצוה שנוכר בזה הסעיף אין תלוי כלל בכונת הלב למצוה עצמה שיכוין בלבו למה שהוא מוציא מפיו ואל ירהר בלבו לד"א כגון בק"ש ותפילה ובהמ"ז וקידוש וכדומה דזה לכו"ע לכתחילה מצוה שיכוין בלבו ובדיעבד אם לא כיון יצא לבד מפסוק ראשון של ק"ש וברכת אבות של תפילה כמו שמבואר לקמן רק שמחולקים בענין אם חייב לכוין קודם שמתחיל המצוה לצאת בעשיית אותה המצוה. ולמצוה מן המובחר כו"ע מודים דצריך כונה כדאיתא בנדרים ראב"ז אומר עשה דברים לשם פועלם ונאמר ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה וכמו שכתב הגר"א על הא דאיתא בס"י ח' ע"ש:

11 - משנה ברורה סימן כה ס"ק טו

יכוין בהנחתם - כתב הב"ח בס"י ח' טעם לזה מדכתיב והיה לך לאות על ידך וגו' למען תהיה תורת ד' בפיך כי ביד חזקה הוציאך וגו' יורה כי עיקר המצוה וקיומה תלויה בכונה שיכוין בשעת קיום המצוה וכתב הפמ"ג דמ"מ בדיעבד אפילו אם לא כיון רק לשם מצוה בלבד יצא:

12 - משנה ברורה סימן תרכה ס"ק א

וכתבו האחרונים שיכוין בישיבתה שצונו הקב"ה לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים וגם זכר לענני כבוד שהקיפן אז עלינו להגן עלינו מן השרב והשמש. וכל זה לצאת ידי המצוה כתקונה הא דיעבד יוצא כל שכיון לצאת לבד [פמ"ג]:

13 - מנחת חינוך מצוה י אות כו

ואי מצות צריכות כונה אי סגי במחשבה או צריך הוצאה בפה עיין משנה למלך פ"ג מפסולי המוקדשים ה"א לענין פיגול מביא דיעות הראשונים לענין מחשבה הפוסלת ואפשר דהוא הדין לענין כונה ג"כ וכמדומה לי בשו"ת מבעל ספר סידורו של שבת פלפל בזה ואין הספר תחת ידי.

14 - שו"ת נודע ביהודה מהדורה קמא - יו"ד סימן צג

ועל הרביעית אשר שאל בנוסח לשם יחוד אשר חדשים מקרוב נתפשט ונדפס בסידורים +/הגהות עין חנוך/ נ"ב עיין בתנינא אורח חיים סימן ק"ז+ הנה בזה אני משיב עד שאתה שואלני נוסח אמירתו יותר ראוי לשאול אם נאמר כי טוב באמירתו. ולדעתי זה רעה חולה בדורנו ועל הדורות שלפני זמננו שלא ידעו מנוסח זה ולא אמרוהו והיה /והיו/ עמלים כל ימיהם בתורה ובמצות הכל ע"פ התורה וע"פ הפוסקים אשר דבריהם נובעים ממקור מים חיים ים התלמוד עליהם נאמר תומת ישרים תנחם והם הם אשר עשו פרי למעלה וגדול מעל

שמים חסדם. אבל בדורנו הזה כי עזבו את תורת ה' ומקור מים חיים שני התלמודים בבלי וירושלמי לחצוב להם בורות נשברים ומתנשאים ברום לבנם כל אחד אומר אנכי הרואה ולי נפתחו שערי שמים ובעבורי העולם מתקיים אלו הם מחריבי הדור. ועל הדור היתום הזה אני אומר ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם וחסידים יכשלו בהם. והרבה היה לי לדבר מזה אבל כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע וה' ירחם עלינו.

ובגוף דבריו שצריך להוציא מפיו שעושה הכונה על פי הסוד ומביא ראיה מריש זבחים שבגט צריך שיאמר בפירוש שעושה לשם גירושין וכן בנדר גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו ע"כ דברי מעלתו. ואני אומר ממקום שהביא ראיה משם הוא סתירה דהרי מחלק שם בין אשה לקדשים דאשה סתמא לאו לגירושין עומדת ולכן צריך שיאמר בפה וקדשים להכי סתמן כשרים לפי סתמא לשמן עומדים וא"כ מצות שלנו קדשים ניהו קדשי גבוה וסתמא לשמן עומדים. ומה שהביא מנדריס לא הביא אלא שמחשבה בלי דיבור אינו כלום אבל מעשה בדבר שסתמא לשמה לא בעי שום סיוע. ואני אומר ק"ו הדברים אם בקדשים אף שודאי מצוה שיעשה בפירוש לשמה וכמו שאמרו בזבחים שם לשם ששה דברים הזבח נזבח כו' אפ"ה אתנו בית דין דלא לימא לשמו דלמא אתי למימר שלא לשמו והיינו שלא יאמר ולא יחשוב אפילו בלבו כדמפורש התם בתוספות בזבחים דף ב' ע"ב ד"ה קיימו ב"ד רק יעשה העבודה ולא יחשוב כלל. ואני אומר אם חשו התם שלא יאמר לשמו פן יאמר שלא לשמו וכן שלא יחשוב לשמו פן יחשוב שלא לשמו אף שהוא חש רחוק שיטעה בין לשמו לשלא לשמו ק"ו בכונת התפלה והמצות שיש בהם כמה עיקולי ופשוטי וכמה חשש קיצוץ בנטיעות כאשר ראינו כ"ז במופת פשיטא שיש לבטל שלא יכוין כלל ודי שעושה המצוה לשם מצוה:

ומ"ש מעלתו שטוב להיות הקשר אמיץ בדיבור ומחשבה ומעשה. הנה אנשי כנה"ג הם תיקנו לנו תפלות וברכות וליכא מידי דלא רמיזא בנוסח התפלה והברכה זכרה הוא התעוררות הדיבור ומחשבה וכל מצוה שיש ברכה לפניו א"צ לומר שום דבר לפניו רק הברכה. וכל דבר שאין ברכה לפניו אני נוהג לומר בפי הנני עושה דבר זה לקיים מצות בוראי ובוה די וא"צ יותר. והכונה הוא רק פירוש המלות וכל התיקונים למעלה נעשים מאליהם ע"י מעשינו.

אבל מה שפלפל מעלתו מה שאומרים נוסח ליחד שם יו"ד ה"י בוי"ו ה"י אם יש בזה משום הוגה השם ופלפל בדברי התוספות אם בשני אותיות ראשונות יש איסור הוגה השם. הנה לפי מה שאני זכור מילדותי ששמעתי האנשים ההם היו אומרים שם יו"ד ה"י בוי"ו ה"י במילואו ובוה ודאי ליכא משום הוגה השם. אבל כבר גליתי דעתי שיותר טובה השתיקה וישתקע הדבר וגם במחשבה לא יחשוב רק פירוש המלות ובדרך זה ילך בטח ולא יכשל בשום דבר +/הגהות עין חנוך/ נ"ב לא זכיתי להבין דבריו, שהרי מדברי התוס' שהביא השואל (שהם דברי התוס' סוכה דף ה' ד"ה יוד) מבואר דבשם שלם דהיינו שם הוי' גם במילואו הוי' הוגה, וכן מבואר להדיא בדברי מרן האר"י ז"ל בשמונה שערים שער המצות עי"ש. + ויותר מזה אין להאריך בדברים כאלו. ולרוב הטרדה אקצר. דברי הד"ש +/הגהות שכר טוב/ נ"ב ע"י מהדו"ת תאו"ח סי' ק"ו. וע"י בתשו' שבראש הסה"ק שער התפלה לבעל סדורו של שבת, וע"י במעון הברכות סופ"ה דברכות שהשיבו דברים מכריעים נגד דברי רבנו ז"ל.

15 - תוספות מסכת סוכה דף מב עמוד א

אמר אביי כשהפכו - מדאיצטרך לשנויי הכי משמע דסבירא ליה דמצות אינן צריכות כוונה דהא קאי אמוציא לרשות הרבים והתם אין שייך מתכוין לצאת כל כמה דלא בירך ועוד דאיירי בהולך אצל בקי ללמוד ותימה דבסוף ראוהו ב"ד (ר"ה ד' כח): דאמר רבא מצות אינן צריכות כוונה קא מותיב ליה אביי טובא ושמא אביי קיבלה מיניה.

16 - כסף משנה הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ב

נתכוון שומע לצאת ידי חובתו וכו'. הרב בעל מגיד משנה ז"ל הביא ההיא דר' זירא בפרק ראוהו ב"ד דאמר לשמעיה איכוין ותקע לי ומסקנא עד שיתכוין שומע ומשמיע ותמה על דברי רבינו ז"ל שפסק פי' וי מהלי חמץ ומצה שאם אכל מצה בלא כוונה כגון שאנסוהו עכו"ם יצא וזה נראה בגמרא שהוא כדעת מי שאומר מצות אינן צריכות כוונה והצריך כאן כוונת שומע ומשמיע ונסתפק בנוסחת רבינו ז"ל גבי מצה אם היא אמיתית ועם כל זה יישב הנוסחא. והר"ן ז"ל כתב וז"ל וכן פסק הר"ם במז"ל בפרק ב' מהלכות שופר דצריך שיתכוין משמיע להוציא ושומע לצאת הא לאו הכי לא יצא אלא שבפ"ו מהלי חמץ ומצה כתב דכפאוהו ואכל מצה יצא ולא פליגא דידיה אדידיה דס"ל דבתקיעת שופר כיון דחזינן דרבי זירא אמר לשמעיה איכוין ותקע לי נקטינן דצריך כוונה אבל בכפאוהו ואכל מצה כיון דלא חזינן בגמ' מאן דפליג עליה בהדיא לא דחינן לה דאע"ג דבתקיעת שופר לא יצא הכא יצא שכן נהנה כדאמרין בעלמא המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה ובגמ' נמי עבדינן צריכותא ממצה לשופר הילכך אע"ג דשופר מידחיא דק"ל צריך כוונה בכפאוהו ואכל מצה נקטינן דיצא עכ"ל. ומ"ש הר"ן ז"ל ובגמ' נמי עבדינן צריכותא ממצה לשופר משום דבגמ' (ר"ה כ"ח) אמרין שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאוהו ואכל מצה יצא וגרסינן עלה אמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא פשיטא

היינו הך מהו דתימא התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל כלומר דכיון שנהנה באכילתו לא מיקרי מתעסק אבל הכא כלומר בתוקע לשיר אימא מתעסק בעלמא הוא קמ"ל:

17 - תלמידי רבינו יונה ברכות דף ו. בדפי הרי"ף

אמנם רבינו האי גאון זכורנו לברכה והרבה מן המפרשים פסקו דמצות אינן צריכות כונה וקשה להם דהוה לן למימר שאע"פ שלא נתכוון לברך על השכר מתחלה כיון שנעשית המצוה יצא ואמאי לא איפשיטא? וי"ל דאפילו מי שסובר דמצות אינן צריכות כוונה הי"מ בדבר שיש בו מעשה שהמעשה הוא במקום כוונה כגון נטילת לולב דאמרינן מדאגבהו נפק ביה וכן כל כיוצא בזה אבל במצות שתלויה באמירה בלבד ודאי צריכה כוונה שהאמירה היא בלב וכשאינו מכוין באמירה ואינו עושה מעשה נמצא כמי שלא עשה שום דבר מהמצות.

18 - שולחן ערוך אורח חיים סימן ס

סעיף ד

* (ז) י"א שאין מצות צריכות כוונה, * וי"א (ח) שצריכות כוונה * (ט) לצאת בעשיית אותה מצוה, * (י) ג [ב] וכן הלכה.

19 - ביאור הלכה סימן ס

וי"א שצריכות כונה - פי' מן התורה כן כתב הרשב"ם להדיא בפסחים ד' קי"ד ע"ב ד"ה אע"ג וכן משמע פשטי' דסוגיא ברי"ה ד' כ"ח ע"ב בגמרא אבל זכרון תרועה כתיב וכו' משמע דפלוגתיהו בדאורייתא וכן כתב הלבוש ושאר אחרונים דלא כהפמ"ג שמסתפק בזה. ודע דכ"ז הוא בשאר המצות אבל מצוה התלוי באכילה כגון כזית מצה בפסח וה"ה אכילת כזית בסוכה בלילה הראשונה דעת השו"ע לקמן בסימן תע"ה ס"ד דיצא בדיעבד אפילו אם לא כיון והב"ח מחמיר שם גם בזה ע"ש. ועיין בב"ח ובפמ"ג בסימן ח' ובסימן תרכ"ה דמשמע מדבריהם דמצות ציצית וסוכה הכונה בהם לעיכובא כמו בשאר המצות ולפ"ז אם קראוהו לתורה ולוקח טליתו או טלית הקהל לעלות לבימה שאז זמנו בהול ומסתמא אינו מכוין אז בלבישתו לקיים המ"ע של ציצית ממילא עובר בזה על המ"ע אם לא כשמכוין לשם מצוה ואז יוכל לברך ג"כ והעולם אינם נוהרין בזה ואולי שטעמם דכיון שאין רוצה ללבוש אז את הטלית ואינו לובשו אלא מפני כבוד התורה לשעה קלה אין זה לבישה המחייבתו בציצית דומיא דמי ששובש להראות לקונה מידתו שפטור אז מציצית ועצה היעוצה לעשות כמו שכתב השערי אפרים הבאתי את דבריו לעיל בסימן י"ד ס"ג בבה"ל ע"ש:

20 - מגן אברהם סימן ס ס"ק ג

ג וכן הלכה - ודוקא במצות דאורייתא אבל מצות דרבנן אי"צ כוונ' [רדב"ז ח"א ב' ומ"צ ח"ב ס"ב כ"ה סי' תקפ"ט]:

21 - הגהות רע"א לשו"ע שם

עיין בפרי מגדים בפתיחה להלכות ברכות השחר ד"ה עוד ראיתי ד"ל דמדין ספק דאורייתא הוא ואם עשה מצוה בלא כוונה י"ל דחוזר לעשות המצוה בכוונה מספק ולא יברך.

22 - משנה ברורה סימן ס ס"ק ח

שצריכות כונה - ואם לא כיון לצאת ידי חובתו בעשיית המצוה לא יצא מן התורה וצריך לחזור ולעשותה. ואפילו אם ספק לו אם כיון אם הוא מצוה דאורייתא ספיקא לחומרא כ"כ הפמ"ג בסימן תקפ"ט ע"ש. ונ"ל דלא יברך אז על המצוה דבלא"ה יש כמה דיעות בענין הברכה אפילו אם ודאי לא כיון בראשונה:

23 - פרי מגדים אשל אברהם סימן ס' אות ג

בראש השנה משנה קול שופר או מגילה אם כיון יצא, י"ל דברי קבלה, עיין מה שאכתוב בסימן רעג ט"ז אות ב' אי"ה מזה.

24 - שולחן ערוך אורח חיים סימן תפט סעיף ד

מי ששואל אותו חבירו בין השמשות כמה ימי הספירה בזה הלילה, יאמר לו: אתמול היה כך וכך, שאם יאמר לו: היום כך וכך, אינו יכול לחזור ולמנות בברכה; אבל קודם בין השמשות, כיון שאין זמן ספירה אין בכך כלום. הגה: וכשהגיע הזמן, אסורין לאכול עד שיספור. ואפילו התחיל לאכול, פוסק וסופר; מיהו אם התחיל לאכול קודם שהגיע הזמן, אינו צריך להפסיק אלא גומר אכילתו וסופר אחר כך (ד"ע למאן דאמר ספירה בזמן הזה דאורייתא).

סוגיות במס' ברכות שיעור 10 – מצוות צריכות כונה

25 - משנה ברורה סימן תפט ס"ק כב

לחזור ולמנות בברכה - שכבר יצא בזה ידי ספירה למ"ד מצות א"צ כונה ואף דאנן קי"ל דצריכות כונה וזה הלא לא כוון לצאת בזה ידי מצוה לענין ברכה צריך להחמיר ולחוש להך דעה ולא יברך על הספירה שימנה אח"כ. ויש עוד עצה שיכוין בפירוש שלא לצאת בזה ידי ספירה. כתבו האחרונים דמייירי ששאל אתו קודם שהגיע לשבועות הא אי שאל לו בשעה שהגיע לשבועות אפילו אמר לו היום כך וכך לאו כלום הוא כל שלא הזכיר שבועות וצריך לחזור ולספור בברכה:

26 - ר"ן בשם הרא"ה

דדוקא כה"ג יצא שידוע הוא שעכשיו פסח וזו מצה אלא שאינו מתכוין לצאת אבל כסבור חול הוא ואכל מצה או קסבור לאכול בשר ואכל מצה ודאי לא יצא דאם איתא למה לי למינקט כפאוהו פרסיים לנקוט חד מהני גוויי אלא ודאי כדאמרן.

27 - קובץ מאמרים סימן יא אות יז

נראה דכופר העושה מצוה אינה כלום דהוי מתעסק לפי מ"ש הר"ן בשם הרא"ה דאפילו למ"ד מצות אין צריכות כונה והאוכל מצה בלא כונה יצא אבל דוקא כשיודע שזו מצה והיום פסח ולא באינו יודע דאז הוי מתעסק והכופר אינו יודע שהיום פסח ולא שזו מצה של מצוה דלפי דעתו ליכא שום מצוה בעולם מיהו נראה דלפי מ"ש במ"מ דאכילה שאני שכן נהנה א"כ גם במתעסק יצא כמו בחלבים ועריות וצ"ע בזה.

ובמאמר "אומר אני מעשי למלך" אות יב כתב וז"ל אפשר שימצאו אנשים שיתקשו בקצת דברים הנאמרין בזה הלא מסור בידינו כי פושעי ישראלמלאים מצות כרימון (חגיגה כז.) וישראל אעפ"י שחטא ישראל הוא (סנהדרין מד.) אבל השואל כן הוא שואל שלא מדעת כי המאמרים הנ"ל ודומיהן הכל איירי במאמינים בעיקרי הדת אלא שהם רשעים ובעלי עבירות להנאת עצמן אבל בכופרים א"א לאמר עליהן שהן מלאים מצות כרימון ומכ"ש בעוברים להכעיס.

28 - שולחן ערוך אורח חיים סימן תעה סעיף ד

אכל מצה (לד) יד בלא כוונה, * (לה) כגון שאנסוהו עכו"ם או לסטים לאכול, (לו) יצא ידי חובתו כיון שהוא יודע שהלילה פסח ושהוא חייב באכילת מצה; * (לז) אבל אם סבור שהוא חול, או שאין זו מצה, * לא יצא.

29 - ביאור הלכה סימן ס ד"ה * י"א שאין

* י"א שאין מצות צ"כ - בין אם הוא עושה בעצמו ואין מתכוין לצאת בה ידי חובה ובין אם שמע מאחר כגון מגילה ושופר ולא התכוין בהשמיעה לצאת בה ידי חובת המצוה (ב"י רי"ג ורי"ט). וה"ה בכל מצות התלויות באמירה כגון ק"ש ובהמ"ז וי"א דבדבר שאין בו אלא אמירה לכו"ע צריכה כונה. ב"י סימן תקפ"ט. וה"מ שמכוין לפעולה זו שהוא עושה רק שאין מכוין לצאת בזה ידי המצוה כגון בענין תקיעות שתוקע לשיר או להתלמד וכדומה בשאר המצות אבל אם הוא מתעסק בעלמא וממילא עלה המצוה בידו כגון שנופח בשופר ועלה תקיעה בידו וכה"ג בשאר המצות לכו"ע לא יצא. רמב"ן במלחמות בר"ה וש"מ ברכות י"ג ע"א. וכה"ג מוכח מתר"י במ"ש בענין קורא להגיה ע"ש. ודע עוד דדוקא אם הוא יודע שהוא חייב עדיין במצוה זו שהוא עושה אבל אם הוא סבור שהוא פטור ממנה כגון שנטל לולב ביום א' דסוכות וקסבר שהוא ערב סוכות או שקסבר שולוב זה פסול הוא לכו"ע לא יצא. וראיה ממ"ש בסימן תע"ה ס"ד דאם היה סבור שהוא חול או שאין זו מצה לא יצא ידי חובתו והרי במידי דאכילה שאין מתכוין כמתכוין דמי כמ"ש המ"א שם ואעפ"כ לא יצא וא"ל דאעפ"כ יש לדחות דשם הוא לפי מאי דפסקין בעלמא מצות צריכות כוונה ורק בעניני אכילה מחמת ההנאה שנהנה לא נוכל לבטל עשייתו כאלו לא עשה ונחשב הדבר כאלו מתכוין וע"כ אמרין דאם לא ידע שהיום פסח לא נוכל לומר עליו כאלו התכוין משא"כ אם נאמר דמצות אין צריכות כוונה בשום פעם גם בכה"ג יצא דז"א דהלא בר"ן בר"ה מביא ראיה לדין זה דאליה ל"ל לאבוה דשמואל למינקט כפאוהו פרסיים לאשמעינן יותר רבותא דאפילו בחד מהני גוויי יצא וא"כ עדיין תקשי לפי מה דאמר רבא שם ז"א וכו' דקסבר מצות אין צריכות כוונה אלא ודאי דאפילו אין צריכות כונה בכה"ג לא יצא וצ"ע על הרב בעל הלבוש שם דמסיק שם טעם לדין זה דמצות צריכות כוונה. ובמתכוין בפירוש שלא לצאת לכו"ע לא יצא. ב"י בסימן תקפ"ט:

30 - הליכות שלמה עמ' מז אות כ'

בקובץ שיעורים כתב דכופר שעשה מצוה כגון שאכל מצה חשיב כמתעסק ולא חשיב קיום מצוה כלל אולם צ"ע רב בזה כי לא נזכר בשום מקום דאם הניח תפילין בשעה שהיה מסופק באמונתו שיתחייב להניח שנית ולכן נראה דכל שעושה המצוה בידעיה ברורה אלא שהוא מסופק באמונתו ודאי לא חשיב כמתעסק וכמו יו"ט שני של גלויות וכדומה שהאדם עושה מספק כלומר שאם עכשיו יו"ט הנני מכוין למצוה. וכמו כן נראה באחד

סוגיות במס' ברכות שיעור 10 – מצוות צריכות כונה

שנראה לו בבירור שעכשיו לא הוי לילה הראשון של פסח אך הוא נמצא בסביבה שכולם טוענים נגדו שעכשיו הוא פסח ומפני הבושה הוא אוכל עמהם כזית מצה מסתבר דעכ"פ מכוין הוא בלבו שאם האמת היא כדבריהם שפיר יצא ידי חובתו וה"נ במומר ואפיקורס הרי קצת ספק יש בלבו ולכן כשעושה דבר שעושין אותו רק לשם המצוה שנצטוינו בתורה כגון המניח תפילין או נוטל לולב או שהוא חולץ ליבמתו הו"ל כמכוין שאם הקב"ה ציוה לחלוץ הרי הוא חולץ וזוה סגי אולם גט שאני דבעינן שיהיה לו כוונה לשמה וזה הו"ל דבר המסור ללב ומסתמא אינו מכוין שהגט יהיה לשמה משא"כ חליצה שהוא דבר שניכר מצד עצמו שעושין אותו רק לשם ה' לכן אע"פ שאיננו מאמין אפ"ה חליצתו כשרה ועכ"פ דברי הקובץ שיעורים צ"ע רב כי נראה דלא חשיב כלל כמתעסק.

ברם אם ברור הדבר שלא נתכוין למצוה נראה ודאי דלא יצא אף אם אומר שעושה כן לשם מצוה. ומה שאומרים בשם הגאון מוהר"י. ז"ל מוואלאזין בנוגע ללימוד תורה לשמה דכל שאומר בתחלת לימודו הריני לומד תורה לשמה מהני דומיא דקרובן דמהני אם כופין אותו עד שיאמר רוצה אני אע"ג דבעינן כונה לשמה הוא תמוה דבכל דבר שהוא נוגע רק בינו ובין קונו העיקר הוא המחשבה והקב"ה יודע ובוחר לבבות, וא"כ מה מהני אמירתו, ושאיני קרבן שהוא חוב ממון ששייך לגבוה ולכן מתחשבים רק עם מה ששומעים ממנו, ואז גם אם חזר אח"כ בתשובה ויודע בעצמו שבעת ההקרבה לא נתרצה מ"מ הקרבן כשר ומותר לאכלו וכן אם גירש אשתו ויודע שנתכון לשחוק אם אמר בפירוש שכוונתו לגירושין הריהי מגורשת כיון שהדבר נוגע לאשה, אבל בדברים שבינו לבין קונו כגון שהניח תפילין או נטל לולב ואפר בקול רם שכוונתו למצוה אם הוא יודע בעצמו שלא נתכוין כלל למצוה צריך ליטול לולב שוב וגם לברך עליו וה"נ בנוגע ללימוד תורה לשמה.

31 - קובץ שיעורים אות רטו-רטז

דף קיד: בהשגות הראב"ד על בעל המאור שילחי פסחים כתב, דשאני מצות אכילה משאר מצות דצריכות כונה משום דנהנה, דאמרינן דמתעסק בחלבים חייב שכן נהנה ומזה נראה דמתעסק בכל האיסורין מותר ולא כמ"ש להסתפק בשו"ת הגרע"א, דאינו אלא לענין לפטור מקרבן, דבשלמא אי מתעסק בכל האיסורין שרי לגמרי ובחלב אסור מטעמא דנהנה שייך ללמוד מצות מאיסורין כמו דבאיסורין מתעסק אינו איסור ומ"מ בחלב אסור מטעמא דנהנה ה"נ במצות מתעסק אינה מצוה ובאכילה הוי מצוה, אבל אם מתעסק אינו אלא גז"כ לפטור מקרבן ואיסור הוא, אינו שייך כלל ללמוד מזה לענין מצות.

ומ"ש הר"ן בשם הרא"ה באוכל מצה ואינו יודע שזו מצה לא יצא לכו"ע ונראה הטעם משום דהוי מתעסק לכאורה חולק על הראב"ד דבאכילה מתעסק נמי יוצא וצ"ע שהר"ן הביא דברי הרא"ה ואח"כ הביא שיטת הרמב"ם לחלק בין אכילה לשאר מצות מטעמא דנהנה וכן בשו"ע סימן תע"ה הביא שני הדינים האלו ולכאורה הן שני דברים הסותרין זא"ז ובשו"ע י"ל שחשש להחמיר כהרא"ה אבל דעת הר"ן צ"ע.

32 - נשיח בחוקיד עמ' קכד

ונראה דלדעת הרא"ה נוכל לפרש דהא דקיי"ל מצות א"צ כונה אין פירושו דלא קפדינן על כוונתו כלל אלא לעולם בעינן כוונה למצוה אך כל שעושה מצוה מן הסתם אמדינן דעתיה לומר שעשה כן לשם מצוה וכמכוין דמי כדפרשתי לעיל בהערה א' נהי דידיעין בודאי שלא עלה על דעתו לחשוב על המצוה כלל, מ"מ אמדינן שלשם מצוה קעביד. לפיכך גבי חטאת מהני שכן נהנה להתייחס מעשה דרך מתעסק להאדם העושה ולשווא ליה מעשה דידיה, משא"כ במצות אפילו תימא דמצות א"צ כוונה היינו כנ"ל דאמדינן דעתיה דלמצוה קעביד ליה וכמכוין דמי. מ"מ כל שאינו אלא מתעסק גרידא לא מהני נהנה אלא לאסוקיה חד דרגא דהיינו לשווא מעשה דידיה ואין זה מספיק לצאת י"ח דכל כה"ג אי אפשר לומר דאמדינן דעתיה לומר דכמכוין דמי. והא דאיתא בגמרא דמהני הנאה היינו באפן שהמעשה כבר היה שייך אליו מפני שלא מתעסק ולא היה מחוסר אלא כוונה גרידא, וזה הוי אמרינן דכשם שמהני הנאה לשווא מתעסק כמעשה דידיה, ה"ה כשעושה מעשה שלא במתעסק אלא שלא היה מכוין לשם מצוה מהני ליה הא דנהנה לומר דהוי כאילו היה מכוין לשם מצוה. מ"מ לעולם לא עלה על הדעת לומר דבמתעסק במצוה ממש מהני שכן נהנה במקום כוונה לומר דכיון שנהנה הוי כאילו היה מכוין לצאת י"ח.

33 - חיי אדם כלל סח

אבל אם קרא ק"ש כדרך שאנו קורין כסדר התפלה וכן שאכל מצה או תקע ונטל לולב, אע"פ שלא כיוון לצאת יצא שהרי משום זה עושה כדי לצאת אע"פ שאינו מכוון.

34 - נשיח בחוקיד עמ' קכה

אולם עיקר דברי הח"א הוא חידוש גדול, שהרי למ"ד מצות צ"כ מסתברא דבעינן כוונה בהדיא ושתהא דעתו עליה וע"כ צ"ל דעיקר קפידא בהא דמצות צ"כ לאו משום דבעינן שתהא דעתו וכוונתו על המצוה ממש דא"כ הא אכתי אין דעתו עליה, ומה האני שמוכח מתוך מעשיו שלצורך מצוה הוא. אלא עיקר קפידא היא שתנא מוכח שנעשית מעשה זו לשם מצוה דוקא, לפיכך כל שהענין מוכיח שהוא עושה כן לשם מצוה יוצא י"ח.

סוגיות במס' ברכות שיעור 10 – מצוות צריכות כונה

35 - תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיז עמוד ב

אמר ריש לקיש: זאת אומרת מצוות צריכות כוונה. כיון דלא בעידן חיובא דמרור הוא דאכיל ליה - בבורא פרי האדמה הוא דאכיל ליה, ודילמא לא איכוון למרור - הלכך בעי למהדר לאטבולי לשם מרור. דאי סלקא דעתך מצוה לא בעיא כוונה - למה לך תרי טיבולי? והא טביל ליה חדא זימנא!

36 - משנה ברורה סימן ס"ק י

ודע עוד דכתב הח"א בכלל ס"ח דמה דמצרכין ליה לחזור ולעשות המצוה היינו במקום שיש לתלות שעשייה הראשונה לא היתה לשם מצוה כגון בתקיעה שהיתה להתלמד או בק"ש שהיתה דרך לימודו וכדומה אבל אם קורא ק"ש כדרך שאנו קורין בסדר תפילה וכן שאכל מצה או תקע ונטל לולב אע"פ שלא כיון לצאת יצא שהרי משום זה עושה כדי לצאת אע"פ שאינו מכויף עכ"ל ור"ל היכא שמוכח לפי הענין שעשייתו הוא כדי לצאת אע"פ שלא כיון בפירוש יצא אבל בסתמא בודאי לא יצא כדאיתא בתוס' סוכה [דף ל"ט ע"א ד"ה עובר עיי"ש] וכ"ז לענין בדיעבד אבל לכתחילה ודאי צריך לזהר לכיון קודם כל מצוה לצאת ידי חובת המצוה וכן העתיקו כל האחרונים בספריהם עיין בח"א בכלל כ"א ובדה"ח הלכות ק"ש ובמעשה רב:

37 - ביאור הלכה סימן ס"ד"ה וכן הלכה

ודע דמה שכתבנו במ"ב היכא שמוכח וכו' כגון בק"ש ע"י סדר התפלה ובשאר מצוות ע"י הברכות או ע"י ההכנה להמצוה כגון מה שאמרו בירושלמי פ"י ה"ג גבי מצה דבין שכיון ובין שלא כיון מכיון שהיסב חזקה דכיון ובירושלמי דר"ה גבי היה עובר אחורי ב"ה ושמע קול שופר או קול מגילה וכו' הדא דתימא בשעובר אבל בעמד חזקה כיון ופירושו דדוקא אם עומד אחורי בהכ"נ סתמא לאו למצוה קאי אבל בעומד בתוך בהכ"נ ושומע קול שופר מסתמא עומד לשם כונה וכמו שכתב בספר ישועות יעקב בסי' זה וכל כה"ג נוכל למצוא בכל המצוות. ודע עוד דאף לפי דברי הח"א בק"ש של ליל שבת לפי מנהגינו שאנו קורין אותה בבהכ"נ בברכותיה קודם זמנה וסומכין על מה שיקרא אותה עוד הפעם בזמנה אז אף אם אירע שקרא אותה בבהכ"נ בזמנה אך שלא כיון לצאת נראה דצריך לחזור ולקרותה מדינא דהכא לא מוכח מדקראה בסדר התפלה שכדי לצאת קראה דהרי קוראה תמיד בסדר התפלה אף שלא בזמנה כדי לסמוך גאולה לתפלה:

38 - חיי אדם כלל סח

ואפילו למאן דס"ל מצות א"צ כוונה הני מיילי בסתם אבל אם כיוון בפירוש שלא לצאת בו ודאי דאינו יוצא בעל כרחו.

39 - תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יב עמוד א

פשיטא, היכא דקא נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא - יצא, דאי נמי אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא, דהא תנן: על כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו - יצא. אלא, היכא דקא נקיט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא, פתח וברך אדעתא דחמרא, וסיים בדשכרא, מאי? בתר עיקר ברכה אזלינן, או בתר חתימה אזלינן?

40 - תלמידי רבינו יונה שם

... אלא ש"מ דאע"ג שא"צ כוונה, במתכוין שלא לצאת לא יצא, והתם הרי הוא נתכוין שלא לצאת בשכר אלא ב"ין...

41 - תוספות מסכת סוכה דף לט עמוד א

עובר לעשייתן - מטעם זה צריך לברך אלולב קודם שיטלנו דאי לאחר שנטלו מדאגבהיה נפק ביה כדאמרין בסוף פירקין (דף מב.) ומיהו לא מסתבר כלל דהיאך יברך עליו והוא מונח בכלי הא אמר בהקומץ רבה (מנחות לה: ושם) תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחה עד שעת קשירה וכל שעה שאין המצוה מזומנת בידו לעשות לא מיסתבר כלל לברך עליו ושמא משיתחיל ליטול לולב קודם שיטול האתרוג מברך והיינו עובר לעשייתן שמעכבים זה את זה אי נמי לאחר שנטל שניהם אלא שהופך אחד מהן כדאמרין בסוף פירקין (דף מב.) כשהפכו דאין יוצא במצות אלא דרך גדילתן כדרשינן פרק לולב וערבה (לקמן מה:): מדכתוב עצי שטים עומדים ואפי' נקיט להו כדרך גדילתן אפשר שיתכוין שלא לצאת בו עד אחר ברכה דאע"ג דאמרין בסוף ראוהו ב"ד (ר"ה כח:): דמצות אינן צריכין כוונה מ"מ בעל כרחו לא נפיק והא דלא משני הכא בסוף פירקין (דף מב.) דמייירי באדם שאינו בקי שהולך אצל בקי ללמוד אי נמי משום דלא גמרה מצותו עד אחר ניגענוע דמהאי טעמא נמי מברכין אנטילת ידים אחר נטילה דלא גמר מצותו עד אחר ניגוב כדאמרין פ"ק דסוטה (דף ד:): דאסור לאכול בלא ניגוב ידים ומיהו לא דמי כולי האי דניגענוע אינו אלא מכשירי מצוה בעלמא ולא מעכב כדאמרין

סוגיות במס' ברכות שיעור 10 – מצוות צריכות כונה

(פ"ק דסוטה) בסוף פירקין מדאגביה נפק ביה ומשני כשהפכו ולא משני בשלא ניענע ומיהו אמת הוא דלבתר דנפק ביה מברך כדמוכח פ"ק דפסחים (דף ז' ושם) דפליגי בעל ביעור חמץ דמר סבר לשעבר משמע טפי ומר סבר להבא נמי משמע ופריך מהעושה לולב לעצמו דקתני נטלו לצאת בו אומר על נטילת לולב וקשיא למאן דמברך לבער ומשני שאני התם דבעידנא דאגבהינהו נפק ביה ופריך אי הכי לצאת יצא בו מיבעי לי ומשני משום דקבעי למיתני סיפא לישב בה תנא רישא לצאת בו וצריך לומר על כרחך הואיל והמצוה לא נגמר עדיין לגמרי דבעי ניענוע מברך ועוד כדאמר' בסוף פירקין (דף מא':) מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מתוך ביתו ולולבו בידו נכנס לבית הכנסת ולולבו בידו קורא ק"ש ולולבו בידו אע"פ שכל אלו הדברים אין מעכבין מ"מ הואיל ויש בדבר מצוה מן המובחר חשיב כעובר לעשייתו ובהדיא אמר בירושלמי דברכות פרק הרואה גבי ציצית העושה ציצית לעצמו אומר בא"י אמ"ה אקב"ו לעשות ציצית נתעטף בה אומר אקב"ו להתעטף בציצית והיינו טעמא לפי שהמצוה מושכת כל זמן שהוא מעוטף ועומד ומ"מ לא לגמרי דמי ללולב זהותם מברך על נטילת לולב ומשנטל עברה כבר עיקר מצוה והתם בירו' פליגי מצוות מאימתי מברך עליהן רבי יוחנן אמר עובר לעשייתו רב הונא אמר בשעת עשייתו.

42 - תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ב עמוד א

דרש ר' חנינא בר פפא, ואיתימא ר' שמלאי: לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך הוא ס"ת [ומניחו] בחיקו, ואומר: למי שעסק בה יבא ויטול שכרו. מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים בערבוביא, שנאמר: +ישעיהו מג+ כל הגוים נקבצו יחדו [וגו'], אמר להם הקדוש ברוך הוא: אל תכנסו לפני בערבוביא, אלא תכנס כל אומה ואומה וסופריה, שנאמר: +ישעיהו מג+ ויאספו לאומים, ואין לאום אלא מלכות, שנאמר: +בראשית כה+ ולאום מלאום יאמץ. ומי איכא ערבוביא קמי הקב"ה? אלא, כי היכי דלא לערבבו אינהו [בהדי הדדי], דלישמעו מאי דאמר להו. [מיד] נכנסה לפניו מלכות רומי תחלה. מ"ט: משום דחשיבא. ומנלן דחשיבא? דכתי': +דניאל ז+ ותאכל כל ארעא ותדושינה ותדוקינה, אמר רבי יוחנן: זו רומי חייבת, שטבעה יצא בכל העולם. ומנא לן דמאן דחשיב עייל ברישא? כדרב חסדא, דאמר רב חסדא: מלך וצבור - מלך נכנס תחלה לדין, שנאמר: +מלכים א' ח+ לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל [וגו']. וטעמא מאי? איבעית אימא: לאו אורח ארעא למיתב מלכא מאבראי, ואיבעית אימא: מקמי דליפוש חרון אף. אמר להם הקב"ה: במאי עסקתם? אומרים לפניו: רבש"ע, הרבה שווקים תקנינו, הרבה מרחצאות עשינו, הרבה כסף וזהב הרבינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה. אמר להם הקב"ה: שוטים שבעולם, כל מה שעשיתם - לצורך עצמכם עשיתם, תקנתם שווקים להושיב בהן זונות, מרחצאות - לעדן בהן עצמכם, כסף וזהב שלי הוא, שנאמר: +חגי ב+ לי הכסף ולי זהב נאם ה' צבאות, כלום יש בכם מגיד זאת? [שנאמר: מי בכם יגיד זאת], ואין זאת אלא תורה, שנאמר: +דברים ד+ וזאת התורה אשר שם משה! מיד יצאו בפחי נפש.

43 - נשיח בחקיד השמטות עמ' שנו

אמנם באמת זה אינו דבשלמא כשעושה מעשה מצוה כמו אכילת מצה ותקיעת שופר שפיר מצינו פלוגתא אי מצות צ"כ או א"צ כונה, אבל הכא שלא עשו מעשה מצוה אלא היו עוסקים בתיקון העולם ורק ע"י הכוונה לשם מצוה בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה שייך להחשיב מה שעשו למצוה, דבלא"ה אינו מצוה כלל אלא הנאת עצמן הם ממש. נמצינו למדים מזה שהעוסק בדבר הרשות שאינו מעשה מצוה בעצם יתכן דאף למ"ד מצות א"צ כונה, מודה באלו דרך ע"י הכוונה נעשו כמעשה מצוה.

ולפי"ז חשבתי לפרש הסוגיא בר"ה כח. דמיד אחר שחידש הש"ס דמצות לאו ליהנות ניתנו מתחיל לפלפל בדין מצות א"צ כוונה. ויתכן דאי ס"ד מצות ליהנות ניתנו נמצא שכל העוסק במעשה מצוה הוי כאילו עוסק להנאת עצמו, ואף למ"ד מצות א"צ כוונה מודה דבעינן כוונה כדי להחשיב המעשה כמעשה מצוה. אבל אחר שהעלה הש"ס דמצות לאו ליהנות ניתנו יש מקום לומר דכיון דלא ליהנות ניתנו ולא נחשב עשיית המצוה כאילו עוסק בהנאת עצמו וע"כ הוא מעשה מצוה ממש, שפיר יתכן לומר דמצות א"צ כוונה.

44 - בית יוסף אורח חיים סימן תקפט אות ח - ט ד"ה וצריך שיכוין

וכתב רבינו שמואל דאף על גב דאמרין מצות אין צריכות כוונה הני מילי בסתם אבל במתכוין שלא לצאת אינו יוצא ע"כ ודעת רבינו שמואל כתבו גם כן ה"ר יונה בסוף פרק קמא דברכות (ו. ד"ה ורבינו שמואל) גבי פתח בדחמרא וסיים בדשיכרא וכתב עוד שם (ד"ה אמנם) דאפילו מי שסובר דמצות אין צריכות כוונה הני מילי בדבר שיש בו מעשה אבל במצוה שתלויה באמירה בלבד ודאי צריך כוונה שהאמירה היא בלבד וכשאינו מכוין באמירה ואינו עושה מעשה נמצא כמי שלא עשה שום דבר מהמצוה ובאוהל מועד (הלי ק"ש כ.). כתב העושה מצוה ואינו רוצה לצאת באותה שעה לא יצא וכן כתבו רבותינו הצרפתים והרשב"א ז"ל והרא"ה אומר שאפילו צוות שאינו רוצה לצאת ידי אותה מצוה יצא וחזיק סברא זו בראיות בפי פסחים גבי כפאוהו פרסיים ואכל מצה ע"כ וכבר כתבתי שה"ר יונה הביא דברי רבינו שמואל משמע דס"ל כוותיה וכיון שכן לא חיישינן לדברי הרא"ה בזה: ולענין הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימין דמצות צריכות כוונה הכי נקטינן:

סוגיות במס' ברכות שיעור 10 – מצוות צריכות כונה

ודע שאף על פי שהרמב"ם כתב גבי שופר דבעי כוונה בהלכות תמץ ומצה כתב בפרק ו' (ה"ג) שאם אכל מצה בלא כוונה כגון שאנסוהו גוים יצא ידי חובתו וכבר כתבתי ישוב דבריו בסימן תע"ה (ריח: ד"ה כתב הרמב"ם):

45 - שולחן ערוך אורח חיים סימן תפט סעיף ד

מי ששואל אותו חבירו (יט) בין השמשות כמה ימי הספירה בזה הלילה, יאמר לו: אתמול היה כך וכך, * <ז> שאם יאמר לו: (כ) ט היום כך וכך, * (כא) י אינו יכול (כב) לחזור ולמנות בברכה; אבל קודם בין השמשות, כיון שאין זמן ספירה אין בכך כלום. הגה: (כג) יא וכשהגיע הזמן, אסורין (כד) לאכול עד שיספור. ואפילו התחיל לאכול, (כה) פוסק וסופר; מיהו אם התחיל לאכול (כו) קודם שהגיע הזמן, (כז) אינו צריך להפסיק אלא גומר אכילתו וסופר אחר כך (ד"ע למאן דאמר ספירה בזמן הזה דאורייתא).

46 - ט"ז אורח חיים סימן תפט ס"ק ז

(ז) שאם יאמר לו היום כך. - וני"ל פשוט שאם שואלו חבירו כמה ימים בספירה והוא משיב כך ימים ולא מזכיר בתשובתו היום כך ודאי לא יצא דעיקר המצוה שיאמר היום כך וא"כ צ"ל דמיירי כאן דוק' באומי היום כך וכמ"ש היום כך כו'. וק"ל למה לא ישיב היום כך וכך דהא אין זה אלא תשו' למי ששואל אותו וא"ל דזה הוא כמו שמונה סתם דכ"י ב"י בשם הרמב"ם דיצא דמצות א"צ כונה אלא דוקא אם דעתו בפי' שלא לצאת כמ"ש רמ"א בסמוך זה אינו דהא אשכחן בסי' תפ"ד שכי' הטור בשם הרא"ש דאם אין יודעים לברך ב"ה הוא מקרי' אותם מלה במלה ומוכח התם דלא יצא הוא בזה דהא כתי' הרי"ף שם אי בעי עוש' כל הסדר תחלי' בבית אחרי' ואח"כ הולך לביתו ואוכל וע"ז קאי שם הרא"ש ועוד ראי' מסי' תרנ"ח ס"ז לא יתן ביום ראשון לולב לקטן קודי' שיצא בו וכו' משמע בימ"י אחרים שרי והא התם כשנותן לקטן הוא מקרי' לו תחלי' הברכ' מלה במלה ואפ"ה הוא יוצא בו אח"כ אלא ודאי דזה דומה למתכוין שלא לצא' וא"כ הי"נ במשיב לשואל ע"כ נ"ל דכאן לא מזהיר אלא לכתחלי' שירחיק מזה מה דאפשר אבל אם אירע שא"ל תשובה של יום זה ודאי לא יצא וצריך לחזור ולמנות בברכ' ובה ניחא מה דקשי' למה לא יודיעו מנין יום זה אלא שלא יאמר היום אלא דנקט גווני דמעלי טפי במ"ש אתמול היה כך:

47 - שו"ת משיב דבר חלק ב סימן פ

ע"ד הקארעקטין בבית הדפוס אשר רובי עלים מושלכים לאשפה וגם דורסים עליהם. וגוים מתעוללים בהם בבית המטבחים שלהם וכדומה אי מותר לשורפם ולאבדם בידים:

ולכאורה לא מיבעי החומשים והסידורים שיש בהם אזכרות. והמאבד ושורף לוקה משום לא תעשון. ואע"ג דבשעת הדפסה לא נתקדשו בפירוש ולענין הכשר סת"מ בעינן שיקדש בפה כמבואר ביו"ד סי' רע"ו. מכ"מ גם סתמא בקדושה קיימי דמי דלעוסק באותו ענין דקיי"ל כ"י יוסי לענין מע"ש וקידושי אשה דהוי כמו שפירש. ומשי"ה אין המנהג לקרא חלה בשם ולומר תהוי חלה אלא משום דהאשה מברכת והוי עוסקת בענין וממילא מקדשא והא דאסור לקרוא בס"ת עד שיפרש הקדושה בפה גם בכלל הס"ת גם בקדושת האזכרה היינו משום דמכ"מ הקדושה מיקבע יותר בשעה שמפרש בפה. ומזה הטעם תנן בתרומה וחלה כ"פ וקורא שם וכבר ביארתי בהע"ש סי' ע"ג אות ג' בשעה שמקיימין המצוה כהלכתה שהכתנים אוכלים התרומה ודאי המצוה לקרא שם בפה ולומר תהוי תרומה או חלה משא"כ בשעה שהחכר לשרוף התרומה יותר טוב שלא להקדיש ביותר אלא כדי לצאת י"ח ומשי"ה א"צ לקרוא שם וביארנו דבזה מדויק לשון המשנה בפסחים פ"ד המפריש חלה ביו"ט ש"פ ראי"א לא תקרא לה שם עד שתאפה רי"א וכו' אלא מפרשתה ומנחתה עד הערב ואם החמיצה החמיצה ולא תנן מפרשתה וקורא לה שם אלא משום דלרי"א שנאכלת שפיר קורא שם משא"כ לרי"י שנשרפת יותר טוב להפריש לבד. והנה בקרבנות מזבח ג"כ אע"ג דמתקדש במחשבה כדאיתא בשבועות (כ"ו) מהא דכתוב כל נדיב לב עולות. מכ"מ אסור להקריב למזבח עד שיפרש בפה הי"ז עולה לה' כדתניא בתי"ב ובנדרים (י"י) דצריך לומר קרבן תחלה כדי שלא יוציא ש"ש לבטלה אלמא דבעינן מיהו דבור ממש. ואפ"י בכור דקדוש מרחם ס"ל לרבנן דרי"ש דמצוה להקדיש בפה וכן בשעיר חטאת דיוה"כ דהגורל קובעו מכ"מ תנן ואומר חטאת לה' מש"ה גם באזכרות דס"ת חובה לקדש בפה שיהא נגמר ונקבע הקדושה ביותר. אבל אם זה מעכב ממש אין הדבר ברור כ"כ ואכ"מ. הא מיהא פשיט דמכ"מ אפילו לא קידש בפה חל על האזכרה קדושה שיהא המוחק לוקה משום ל"ת אפילו הקארעקטין של שארי ספרים שאין בהם אזכרות מכ"מ הי"ז בכלל כתיבי קודש שאסור לשורפן ולאבדן כמבואר ברמב"ם ה' יסוה"ת פ"ו:

איברא עד שאנו חוקרים על הקארעקטין שכבר נדפסו נקום ונצווה כמו כן על סתירת אותיות של שם שנסדרו ביד המסדר והי"ז כמו מוחק כמשי"כ בהגהת רמ"א או"ח סי' ש"מ לענין שבת דאסור לשבור עוגה שיש בה אותיות משום מוחק. והרבה חקרו האחרונים בפתיחת ספר שרשום אותיות על הדפין. ומכשי"כ לענין איסור דלא תעשון כן דסותר הי"ז כמוחק. ונהי דלענין שבת יש מקום להקל בכ"ז לפי דעת הערוך וסיעתו דפ"ר דלא ניחא ליה שרי בשבת. וביארנו בהע"ש סי' ק"ה דגאוני קמאי קיימי בהאי שיטתא אבל זה אינו רק באיסור שבת משא"כ בשאר איסורין אע"ג דדבר שא"מ שרי בכל איסורי תורה מכ"מ פ"ר דלא ניחא ליה לא קיי"ל כרי"ש דמתיר גם בשאר איסורין. ולזה כיון השאלות שהביא התוס' שבת (ק"י ב). הא מיהא קשה האיך פשיט לחי"ת סתירת אותיות של סידור האזכרות:

אלא עיקר ההיתר משום דאע"ג דסתמא לשם קדושה קאי מכ"מ אם כיון בפירוש שלא לקדש ודאי אין בהם קדושת אזכרה. וכמ"ש הרמב"ם שם דמשי"ה ס"ת שכתבו מין ישרף עם האזכרות מפני שלא כתבו לשמו אלא שמעלה בדעתו שזה כשאר הדברים כו' וממילא במקום שיותר טוב שלא לקדש השם אין בסתמא לשמה וכמו במצות למ"ד שא"צ כוונה מ"מ אם כיון בפירוש שלא לצאת לא יצא י"ח. וה"ה במקום שיותר טוב שלא לצאת י"ח מצוה מחמת איזה טעם בסתמא ג"כ לא יצא. וכמשי"כ בהע"ש סי' קנ"ד להכריח כ"ז מפסק השו"ע דקיי"ל כאבוא דשמואל דכפאו ואכל מצה יצא. וא"כ קשה הא דאיתא בפסחים (קט"ו) באכל חזרת לפני מצה צריך לברך על החזרת שאחר מצה. והקשו התוס' מהא דכפאו ואכל מצה יצא ויישבו דפליגי על אבוא

סוגיות במס' ברכות שיעור 10 – מצוות צריכות כונה

דשמואל. אבל אנן דקיי"ל כאבוב דשמואל צ"ל דכיון דיותר טוב שלא לצאת במצות מרור לפני מצות מצה הוי כמו שפ"י שאוכל שלא לשם מצוה. והיינו בקנין דסתם חצירו ש"א קונה שלא מדעתו ומכ"מ כיון שאי מכוין שלא לקנות לא קני מש"ה אפילו בסתם במקום איסורא איי במס' ב"מ (צ"ו ב) דאיסורא לא ניחא לי' דליקני. והיינו לענין קדושת אזכרה מש"ה אע"ג דבחומשים וסידורים הנדפסים טוב שיהי' האזכרות קדושים כדי שיועיל ללימוד ולתפלה כדמוכת ממעשה רבא דר"ח דהוי מקדש גם יותר מן הדין כדי שיועיל לקריאת בני בי רב. ומש"ה הקפידה תורה בס"ת של המלך שיהיה נכתב ע"י כהנים הלויים היינו ת"ח כדי שיועיל יותר לתכלית המוסר. מש"ה גם בסתמא יש בהם קדושה. אבל הסידור שאין עומד לקריאה ולימוד יותר טוב שלא לקדש. ומש"ה גם בסתמא לא מיקדשי האזכרות ומוזה הטעם אין אוהרה על שריפת האזכרה של הקארעקטיין שמתחלה לא נדפסו כדי ללמוד בהם:

48 - שו"ת הר צבי או"ח ב סימן פו

בעל תוקע בבתי כנסיות רבים באיזו יכוון לצאת.

ע"ד השאלה בבעל תוקע שתוקע בהרבה בתי כנסיות, מתי יכוין לצאת בתקיעות ידי חובת עצמו, אם בתקיעות שהוא תוקע בבית הכנסת הראשון, או בתקיעות שהוא תוקע בבית הכנסת האחרון. הנה בספר מטה אפרים (סימן תקפה סעיף ט) כתב: מי שהוא תוקע בכמה מקומות יש לו לכוין לצאת יד"ח עצמו בתקיעות שתוקע בראשונה, ואעפ"י כן יוכל לברך במקומות אחרים בשביל הצבור שלא יצא עדיין. ואין לו להיות מתון בכוונת יציאת יד"ח עצמו, שמצוה הבאה לידו אל יחמיצנה, ואולי לא יהיה יכול לתקוע אח"כ מאיזה סיבה.

אולם בהג"ה לחם הפנים שבספר קצור שו"ע כתב שבעל תוקע שתוקע בהרבה בתי כנסיות יכוין שלא לצאת רק במקום האחרון, כדי לחוש למה שכתב השאג"א (סימן ג) שהבה"ג והגאונים ס"ל שבמצוה דאורייתא לא אמרינן אעפ"י שיצא מוציא. ויש לעיין בזה שאם אמנם עי"ז שלא יכוין לצאת אלא בתקיעות האחרונות יתקן את התקיעות האחרונות לשיטת הבה"ג והגאונים, אבל אפשר שיקלקל בזה את התקיעות הראשונות לשיטתם, שלכאורה לשיטת הגאונים שבמצוה דאורייתא לא אמרינן אעפ"י שיצא מוציא - אפשר שה"ה שאינו יכול להוציא את חבירו קודם שהוא בעצמו יוצא, וכל שהוא בעצמו אינו יוצא עכשיו יד"ח במצוה אינו יכול להוציא אחרים. ויעיין לשון פסקי הריטב"א הלכות ברכות (פ"ה אות ג) שכתב המחויב בדבר כשם שאם עשה מצותו כבר, מוציא לחבירו, כך מוציא קודם שיוציא לעצמו. ומלשון זה משמע שהשוה דין מוציא את חבירו קודם שיוציא לעצמו למוציא את חבירו וכבר יצא יד"ח. (אעפ"י שי"ל שכוונת הריטב"א שעדיין לא הגיע זמנה של המצוה לעצמו). וקצת ראייה לזה מהא דאמרו כל הברכות כולן אעפ"י שיצא מוציא, חוץ מברכת הלחם וברכת היין, והרי בברכות הנהנין דקיי"ל אם יצא אינו מוציא לאו דוקא הוא אם יצא אינו מוציא, אלא כל שאינו יוצא עכשיו בברכה זו אינו יכול להוציא את אחרים יד"ח, ומוזה יש קצת ללמוד גם לשיטת הבה"ג והגאונים שבמצוה דאורייתא לא אמרינן אעפ"י שיצא מוציא - ה"ה שאינו יכול להוציא אחרים יד"ח אם הוא בעצמו אינו יוצא עכשיו ידי חובתו.

אולם אין זה מוכרח, ומסוגית הגמרא ר"ה (דף כט ע"א) לפירוש הגר"א שם מוכח להדיא שאדם יכול להוציא את חבירו בתקיעות אעפ"י שהוא בעצמו אינו יוצא בהם עכשיו יד"ח, דאיתא שם נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע, נתכוון משמיע ולא נתכוון שומע, לא יצא עד שיתכוון שומע ומשמיע. קתני משמיע דומיא דשומע מה שומע שומע לעצמו אף משמיע משמיע לעצמו, וקתני לא יצא, ובהגהת מהר"ב רנשבורג על הגמרא שם מביא בשם הגר"א שפירש דברי הגמרא מדקתני לא יצא בלשון יחיד ולא קתני בלשון רבים לא יצאו - ש"מ דרק המשמיע לא יצא אבל השומע יצא, עכ"ל.

והאדר"ת עשה תקנה שיתכוין על תנאי, שאם הדין הוא כהגאונים אינו רוצה לצאת בראשונה. ולי הדבר צ"ע, דבשלמא למ"ד מצות צריכות כוונה מסתבר דמהני תנאי, אבל למ"ד מצות א"צ כוונה הרי גם בסתמא הוא יוצא יד"ח המצוה, אלא אם כן שיש לו כוונה הפכית שהוא מתכוון בהחלט שלא לצאת, ומסתברא דלא נקראת כוונה הפכית אלא כוונה ברורה והחלטית שלא לצאת. אבל לא כשהוא מכוין על תנאי ומשאר פתח בכוונתו לצאת יד"ח בתקיעות אלו, שאין כאן כוונה ברורה והחלטית שלא לצאת ואין זה נקרא כוונה הפכית. ובכגון זה אפשר שהוא יוצא למ"ד מצות א"צ כוונה.

אמנם מצינו שמועיל תנאי כעין זה לענין תפילין שכתב המחבר (סימן לד סעיף ב), ירא שמים יוצא ידי שניהם (רש"י ור"ת) ויכוין בהנחתם באותם שהם אליבא דהלכתא אני יוצא ידי חובתי והשאר הם כרצועות בעלמא. אבל אין מזה סתירה לדברינו, דהתם התנאי הוא כדי שלא יהיה בו חשש של איסור בל תוסיף ובהנחת ב' זוגות תפילין של רש"י ור"ת אין בזה חשש של בל תוסיף דאורייתא כ"א מדרבנן, אם משום דהאי לחודא קאי והאי לחודא קאי, שהרי כל זוג מהם עומד בפני עצמו, ואפילו בשתי זוגות של תפילין כשרים אינו עובר מן התורה, (ט"ז שם ס"ק ב), או משום שממני"פ אחד מהם פסול, וכשאחד מהם פסול אין האיסור אלא מדרבנן (מג"א ס"ק ג ובמחצית השקל שם) ולכן כשהוא מכוין בהנחתם שאותם שלא אליבא דהלכתא יהיו לשם רצועות בעלמא הוא מסלק בזה את החשש של איסור בל תוסיף מדרבנן, שלבל תוסיף דרבנן צריכים כוונה, ואע"ג שלעבור על בל תוסיף מן התורה א"צ כוונה מ"מ בבל תוסיף שאינו אלא מדרבנן לא גזרו אלא במתכוין

סוגיות במס' ברכות שיעור 10 – מצוות צריכות כונה

שיהיו שניהם לשם מצוה ביחד כמ"ש הטי"ז שם, אבל בני"ד לענין לצאת ידי"ח תקיעת שופר שלדעת הרבה פוסקים מצוות אין צריכות כוונה א"כ יש לו כוונה הפכית מפורשת שלא לצאת, אפשר שכוונה על תנאי אינה נקראת כוונה הפכית, כיון שהיא לא ברורה והחלטית וכנ"ל.

וחתן בני הר"י כהן שיחי הביא ראיה לדברי, מדברי המג"א (סימן תפט ס"ק ז) לענין ספירת העומר, שתמה שם על מה שכתב המחבר בסעיף ג המתפלל עם הצבור מבעוד יום מונה בלא ברכה. ואם יזכור בלילה יברך ויספור, והמג"א שם תמה על הבי"י הרי תקנתו קלקלתו דשמה יצא בראשונה ואסור שוב לברך וכמ"ש הרשב"א (סימן רלה) וז"ל דאם מתירא שמא ישכח בספירה ויסמוך על ספירה זו כמו בק"ש של ערבית א"כ כבר יצא ידי ספירה זו וכשחוזר ומברך הוי ברכה לבטלה ותירץ המג"א שהמחבר אזיל לשיטתו שכתב בסימן ס סעיף ד דמצות צריכות כוונה, וא"כ יכוין בלבו אם אזכור בלילה אין אני מכוין לצאת בספירה זו, עכ"ל. הנה מדגיש המג"א שרק משום שהמחבר הוא לשיטתו דמצות צריכות כוונה ישנה תקנה זו שיכוין על תנאי, ולכאורה קשה הרי גם למ"ד מצות אין צריכות כוונה הוא יכול לכוין על תנאי שאם יזכור בלילה הוא מתכוין שלא לצאת בספירה זו, וכשיש כוונה הפכית הרי לכו"ע לא יצא, וע"כ שלא נקרא כוונה הפכית אלא כשהיא ברורה והחלטית לא לצאת, וכל שהוא על תנאי אין כאן כוונה ברורה והחלטית ולא נקרא כוונה הפכית וכנ"ל. והמחצית השקל שם נדחק בכוונת המג"א במה שכתב שהמחבר הוא לשיטתו וכו'. ולפי דברינו דברי המג"א מדוקדקים, שרק משום שהמחבר הוא לשיטתו שמצות צריכות כוונה ישנה תקנה זו שיכוין על תנאי. והרשב"א שאומר שאין בזה תקנה משום שהוא סובר כמ"ד מצות אין צריכות כוונה כמו שכתב הר"ן בשמו בפרק ראווה בית דין.

49 - ביאור הלכה סימן תפט

שאם יאמר לו היום כך וכך וכו' - עיין בט"ז שהביא ראיות דזה הוי כמכוין שלא לצאת והנה ראיותיו דחו האחרונים [עיין בא"ר ובמאמר מרדכי ונהר שלום] ומ"מ בעיקר הדין יש לעיין טובא דדעת הגר"א דסעיף זה קאי רק אליבא דמ"ד מצות א"צ כונה וכן הוא ג"כ דעת הפרי"ח דלדין דק"ל דמצות צריכות כונה צריך לחזור ולברך [ולא ס"ל כדעת הרדב"ז לחלק בין דאורייתא לדרבנן וגם לא ס"ל התירושים של ח"י בסקט"ו ושל מ"א בסק"ח] ועוד נלע"ז שאם היה זה בין השמשות והאיש הזה המשיב רגיל תמיד לברך דוקא בצאת הכוכבים מסתברא דבאופן זה הוי כמכוין בהדיא שלא לצאת ומותר לו לחזור אח"כ ולמנות בברכה. ולמעשה צ"ע:

50 - חיי אדם כלל סח

ויש אומרים דאפילו למאן דס"ל מצות א"צ כוונה, דוקא בדבר שיש בו מעה, אבל בדבר שאין בו אלא אמירה לכו"ע צריכות כוונה.

51 - תר"י ברכות שם

וי"ל דאפילו מי שסובר דמצות א"צ כוונה ה"מ בדבר שיש בו מעשה שהמעשה הוא במקום כוונה כגון נטילת לולב דאמרינן מדאגבהו נפק ביה וכן כל כיוצ"ב, אבל במצות שתלויה באמירה בלבד ודאי צריכה כוונה שהאמירה היא בלב וכשאינו מכוין באמירה ואינו עושה מעשה נמצא כמי שלא עשה שום דבר מהמצות

52 - נשיח בחקיד עמ' קל

הרי סובר דמעשה חשוב בעצם ולכך אף בלא כוונה יצא י"ח משא"כ אמירה אינו אלא דברים בעלמא ואינו כלום רק כשמחזק אמירתו ע"י כוונת הלב לכך מצוה התלויה באמירה צריכה כוונה. ונראה דלדידיה לאו דוקא מצוה התלויה באמירה אלא כ"ש מצוה שאינה אלא בשמיעה שהוא גרע מאמירה דבעינן כוונה לצאת. ואע"פ שבר"ה כח: מבואר גבי העובר אחורי בית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה דלמ"ד מצות א"צ כוונה יצא אף בלי כוונה מ"מ סוברים תר"י דהא דקיי"ל לדינא מצות א"צ כוונה היינו דוקא במצוה התלויה במעשה ולפי זה יש לפרש הכרעת הרמב"ם שפסק לגבי מצוה א"צ כוונה ולגבי שופר שהשומע צריך כוונה, דהיינו משום דבמצוה איכא מעשה חשובה משא"כ לגבי שופר דלא קעביד מעשה בעינן כוונת הלב לשויה שמיעתו למעשה חשובה.

ונראה לפרש דלדעת התר"י שהמעשה במקום כוונה עומד, היינו משום שסובר דכוונה במצוה דבעינן אינה חובה נפרדת ממעשה המצוה אלא אדרבה הכוונה באה להאליים ולהחזיק מעשה המצוה גופה לפיכך כל שמעשה המצוה חשובה בפני עצמה א"צ כוונה להאלימה אבל אמירה בעלמא ששאיין בה חשיבות לעצמה צריך כוונה לצאת כדי להאלימה ולהחשיבה.

53 - מנחת חינוך מצוה א' אות כט

וידוע מחלוקת הראשונים אם מצוות צריכות כונה, עיין או"ח סימן ס' ס"ד וסימן תע"ה ס"ד וסימן תקפ"ט סעיף ח'. ולסברת התוס' הנ"ל דיוצא העשה בגמרא ביאה ודאי צריך כונה לצאת, ולדעת הר"מ פ"ו מחמץ ומצה

סוגיות במס' ברכות שיעור 10 – מצוות צריכות כונה

ה"ג שסובר דאף דמצוות צריכות כונה יוצא במצה בלא כונה שכן המצאעסק בחלבים ועריות חייב, א"כ הכא נמי יצא, עיין ר"ן ראש השנה כח: סוגיא שם. אך לפי מה שכתבנו למעלה שם דזה הוי רק הכשר מצוה ובעשיית המצה או קניית האתרוג אין צריך כונה, א"כ הכא נמי אין צריך כונה רק כשנולדו לו הבן ובת אז צריך כונה. וי"ל דמצוות צריכות כונה הוא רק בקום עשה, הן במעשה כמו שופר ודומיו או באמירה כקריאת שמע והדומה אבל מצוה שאינו עושה שום דבר רק ממילא כמו כאן לא שייך כונה ואין צריך כונה כלל.

54 - נשיח בחוקיך עמ' קלו

ונראה לפרש דכל הענין של מצות צריכות כוונה הוא רק במעשה מצוה אבל בקיום מצוה לעולם נעשית מאליה ולזה לא בעי כוונה לפיכך בכל מצוה דליכא מעשה מצוה רק הכשר מצוה וממילא מקיים המצוה לאחר זמן כהגדרתו של המנח"ח במצות פו"ר לא שייך כוונה.

55 - מנחת חינוך מצוה ב' אות יח

ועיין עבודה זרה כז. תוס' ד"ה וכי, הקשו למה גוי כשר למול לרבי יהודה דבעי מילה לשמה ומכשיר בגוי והא גוי אדעתא דנפשיה קעביד, ותירצו דמילה סתמא לשמה קאי. והנה אגן פסלינן גוי מטעם אחר, אך קשה למה חרש שוטה וקטן כשרים לדין נהי דמילה לא בעי לשמה או סתמא לשמה קאי מ"מ לשיטת הסוברים דמצוות צריכות כונה עכ"פ לא גרע מילה מכל המצוות דצריך כונה, ואיך חרש שוטה וקטן כשרים למול הא לאו בני כונה ניהו א"כ לא יהיו רשאים למול אם אין גדול עומד על גביהם.

אך לדעת הטורי אבן ראש השנה כט אפילו מאן דסובר מצוות צריכות כונה דוקא במצה ושופר אף דסתמא לשמה קאי מ"מ שופר זה ומצה זו אינם מיוחדים דוקא למצה דאפשר לצאת בשופר אחר או מצה אחרת, ועוד דלא נתבטל המצוה דאף דאינו יוצא עתה עוד יכול לצאת, א"כ כהאי גוונא צריכה כונה אבל בקדשים ומילה דמצוה זו מיוחדת בגופו ולאחר כך אינו יכול לקיים המצוה עדו כהאי גוונא סתמא לשמן קאי ואינה צריכה כונה אף למאן דסובר מצוות צריכות כונה. אם כן שפיר יכולים חרש שוטה וקטן למול דמילה אינה צריכה כונה, ואין מקומו כאן להאריך.

56 - דבר אברהם ח"א סוף ס' טז

נתעורר אצלי דבר חדש בענין מצות צריכות כוונה. דאפשר דעד כאן לא אמרינן דצריכות כוונה למאן דאית ליה אלא במצוה שאינה קבועה תמיד ר"ל שמעשה זו עצמה יש שהיא מצוה ויש שאינה מצוה, ואם תעשה אותה עכשיו לא תקיימנה עוד אח"כ, וכן להיפוך כגון אכילת מצה ותקיעת שופר שאין מעשה זו מצוה תמיד שכל היום אדם אוכל מצה ותוקע שופר ואינה מצוה דלא צותה תורה לאכול אלא כזית אחד ולתקוע פעם אחת, ולכן באוכל כל הלילה ותוקע כל היום, ביזו הוא לברור לאכול תחלה של מצוה ונשארה אכילתו שאח"כ כל הלילה אכילה שאינה של מצוה וכן יכול לעשות להיפוך דעכשיו היא אכילה ותקיעה של רשות ואח"כ תהא של מצוה. והלכך כיון שאין המעשה מצוה תמיד וביזו לבררה משו"ה צריכה כוונה דזו של עכשיו היא מצוה ולא של רשות. אבל מצוה שהיא קבועה לעולם ר"ל שמעשה זו הוי תמיד מצוה ואינה רשות בשום אופן בעולם, או לכל הפחות בזמן זה, כגון תלמוד תורה ציצית ותפילין ודומיהן בהא כו"ע מודו דאינן צריכות כוונה ואפילו נתכוין בפירוש שלא לצאת לא איכפת לן דהאיך יכוין שאינה מצוה והרי בע"כ מצוה היא.

57 - תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כח עמוד ב

אמר ליה רבי זירא לשמעיה: איכוון ותקע לי. אלמא קסבר: משמיע בעי כוונה

58 - תוספות מסכת ראש השנה דף כח עמוד ב

אבל נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע היכי משכחת לה - לא הוה מצי למימר כגון שלא נתכוון משמיע להוציא השומע דמשמע ליה כדדייק בסוף סוגיא משמיע לעצמו דומיא דשומע לעצמו אלמא [לא] בעי כוונה.

59 - נפש הרב עמ' שב

בס' בית הלוי... כתב דל"א שומע כעונה בנשיאות כים משום דבעינן שיהיה בקול רם וזה הכהן השומע הברכה מחברו ואינו אומר כלום בפיו לא עדיף מכהן המברך בעצמו בלחש דלא יצא. והשיג עליו הנצי"ב בתשובת משיב דבר דאף במקרא ביכורים הרי בעינן ג"כ שיהיה בקול רם ואעפ"כ מבואר במשנה פרק ג' משנה ז' שבראשונה כל מי שיודע לקרות קורא וכל מי שאינו יודע לקרות מקרין אותו נמנעו מלהביא התקינו שיהיו מקרין את מי שיודע ואת מי שאינו יודע, וי"מ שמה דכונת מקרין היינו שהיו מוציאים אותם באמירת ארמי אובד אבי ע"י שומע כעונה הרי להדיא דשייך שומע כעונה אפילו היכא דבעינן קול רם דחשיב כאילו גם אמירת השומע היתה בקול רם.

סוגיות במס' ברכות שיעור 10 – מצוות צריכות כונה

הנראה לומר בכונת הגאון בעל בית הלוי דשאני דין קול רם בני"כ מדין קול רם שבמקרא ביכורים דבני"כ הכל תלוי בגודל הקהל דכמו דבעינן לברכת כהנים שיהיה פנים כנגד פנים בכדי ליצור צירוף בין המברך ובין המתברך, כמו"כ בעינן שיברך בקול רם בכדי שיוכלו כל הקהל המתברך לשמוע ואם יש שמה קהל קטן וכולם סמוכים אצל הכהן סגי בקול רם פשוט באופן שישמעו כולם. ואם הקהל יותר גדול ועומדים קצתם בריחוק מקום מהכהנים בעינן שיגביהו את קולם יותר בכדי ליצור צירוף זה שביניהם. ואיני"ה דשפיר אפשר לומר ע"י דין שומע כעונה חישכב כאילו השומע גם קרא את פרקשת מקרא בכורים בקול רם דשמה וי גדר הענין דקול רם פרט באופן האמירה וכל אופן האמירה עובר אל השומע מכח דין שומע כעונה. אכן דין קול רם דני"כ שאינה הלכה באופן האמירה אלא ענין של צירוף המברך והמתברך לזה כבר לא מצינו שיועין שמומע כעונה דסוף כל סוף הרי חסר הצירוף שביניהם.

וכמדומה לי שהוסיף בזה רבינו עוד ואמר (ואולי היא הוספה מאחד מהתלמידים) דהנה בגמרא ר"ה (סוף פ"ג) מבואר דכהן המוסיף פסוק נוסף בברכת כהנים עובר משום בל תוסיף. והנה התוספות בסוכה לא: ד"ה הואיל בארו בגמרא שמה דכמו דאין אדם יוצא י"ח ד' מינים א"כ נוטלם כדרך גדילתן כמו"כ אין אדם עובר בבל תוסיף בהוספת מין חמישי א"כ נוטלו ג"כ כדרך גדילתו. וכן מתבאר יסוד זה מתוך סוגיית הגמרא בערובין צה: דאין עוברין בבל תוסיף א"כ עושים את ההוספה באותו האופן שצריכים לעשות את עיקר המצוה. ולפיכך, למ"ד מצוות צריכות כונה לעבור בבל תוסיף נמי בעי כונה... ולפי זה צ"ע בדברי הרמב"ם שכתב שאין הכהנים רשאים להוסיף ברכה על שלשת הפסוקים לא בקול רם ולא בלחש דמאחר דבעינן קול רם בכדי לצאת י"ח המצוה של נ"כ הול"ל שאף לעבור בבל תוסיף נמי בעינן שיאמר את הפסוק הנוסף בקול רם ג"כ. ולפי האמור יש ליישב שאילו היה דין קול רם בני"כ שוה לדין קול רם שבמקרא ביכורים דהיינו פרט באופן האמירה והיה נמנה כאחד מפרטי עשיית המצוה אין הכי נמי דלא היה שייך לעבור בבל תוסיף מבלי שיאמר אף הפסוק הנוסף בקול רם. אבל לפמשנ"ת דענין הקול רם שבני"כ הוא לשם יצירת הצירוף שבין הכהן המברך ובין הקהל המתברך נ"ל דזה הוי כבר פרט בחלות הברכה על הקהל כלומר בקיום המצוה, ובאמירת הפסוק הנוסף הרי בודאי ליכא שום קיום מצוה ולפיכך אית ליה להרמב"ם דבכל כה"ג לא שייך לומר שלא יעבור בבל תוסיף א"כ יעשה את ההוספה עם כל פרטי עשיית עיקר המצוה.

60 - שו"ת אגרות משה חלק או"ח ב סימן עב

ואף שבשופר שג"כ מצותו הוא על השמיעה ולא על עצם התקיעה ומ"מ הא צריך התוקע לכוין להוציא כדאיתא ברי"ה דף כ"ט, הוא משום דהתם הויא המצוה שישמע קול שופר של מצוה דוקא וכשלא יכוין להוציאו אין זה לגביה חשיבות קול שופר של מצוה. דכן מוכרח לפרש שם דהא איכא ג' מחלוקות ברי"ה שם דף כ"ט/ דלרבא דמצות א"צ כוונה והתוקע לשיר יצא יוצאין גם אחרים כששמעו קול שופר זה שהיה רק לשיר שהרי אוקים הא דלא נתכוין משמיע שלא יצאו השומעין דוקא במנבח נבוחי / ר"ה/ בדף כ"ה, אבל בתוקע לשיר יצאו גם השומעין, ולת"ק בדף כ"ט שלא יצא בנתכוין לשיר מ"מ סגי אף שלא נתכוין התוקע להוציא האחרים אם אך נתכוין להשמיע לעצמו לצאת בהמצוה, ולר"ז שפסק כר' יוסי צריך התוקע לכוין להוציא, וצריך להבין מחלוקתם /מחלוקתם/ וגם שלכאורה קשה טובא לרבא נהי שמצות א"צ כוונה הוא רק העושה בעצמו אבל להוציא אחרים ודאי גם לדידיה הא צריך שיתכוין להוציאם דאם ישמע אחד איך שברך אחד ולא יכוין להוציאו לא יצא לכו"ע וכ"ש כשבירך שלא לכוונת מצוה אלא להתלמד ומ"ש דבכאן יצא. ולכן צריך לומר דבשופר שרק השמיעה היא המצוה הרי בעצם אין צורך שיכוונו להוציאם דהשמיעה הא שומעין בעצמם, אבל עכ"פ צריך שתהיה התקיעה תקיעה של שופר דמצוה ולא קול שיר בעלמא שאינו קול דמצוה ולכן לרבא שמצות א"צ כוונה הרי גם תוקע לשיר הוא קול של מצוה אם אך נעשה בכוונת תקיעה שהוא אף לשיר ורק במנבח נבוחי שהוא כדפירשו התוס' שלא נתכוין לתקוע כלל או רק לתקוע פחות משיעור ועלתה תקיעה דרך מתעסק אף ששמעו קול שופר לא יצאו משום דלא היה קול שופר דמצוה. ולת"ק שסובר דתוקע לשיר לא יצא משום דמצות צריכות כוונה לא יצאו אף השומעין אף דהם נתכוונו למצוה משום דלא שמעו קול שופר שמצוה אבל כשנתכוין התוקע אף רק לצאת בעצמו שהוי קול שופר דמצוה יצא השומע אף שלא נתכוין להוציאם דהא המצוה שעליהם דהוא שמיעה הרי עשו בעצמן ואין צריכין שיוציא אותם. וא"כ צריך לומר בטעם ר' יוסי ור"ז שפסק כותיה דאף שהתוקע נתכוין למצוה דידיה לצאת בו לא נחשב קול שופר של מצוה לגבי האחרים דמצוה של זה לא נחשב לגבי אחרים מעשה מצוה אלא הוא כתוקע לשיר שלא יצא משום דלא שמעו קול שופר של מצוה אף שהם נתכוונו לשמוע למצוה ולכן מצרכי שהתוקע יתכוין להוציא את השומע שיהיה זה קול שופר של מצוה שלו, משום שהמצוה היא שישמע קול שופר של מצותו שהוא דוקא כשיתקע בעצמו או כשיתקע אחר שיתכוין להוציאו ששומע כעונה והוי כתוקע בעצמו ושומע קול שופר של מצותו, ולא סגי במה שישמע קול שופר של מצות התוקע דמה נוגע לו מה שהוא מצוה לאחרים. ועיין בתוס' / ר"ה/ דף כ"ח ד"ה אבל שהקשו על מה שהקשה הגמ' על רבא מנתכוין שומע ולא נתכוין משמיע היכי משכחת לה מאי לאו בתוקע לשיר ושי"מ דמצות צריכות כוונה ולא יצא גם בעצמו הא הו"מ למימר שלא נתכוין משמיע להוציא השומע שלכן לא יצא השומע אף שהוא עצמו יצא בזה, הרי מפורש בתוס' דככתבתי שאף אם מצות א"צ כוונה מ"מ להוציא אחרים יש להצריך שיתכוין להוציאו מטעם דבלא כוונה איזה שייכות הוא מעשה של העושה

סוגיות במס' ברכות שיעור 10 – מצוות צריכות כונה

להשומע, וסברו בקושיהם דאף בשופר שהמצוה הוא השמיעה אפשר צריך שיהיה שייכות מהמעשה להשומע דאל"כ הוא כשומע קול המתעסק בעלמא דאף שהיתה לכוונת תקיעה שהוא במעשה אדם מ"מ לגבי אחרים לא נחשב מעשה שלו כלום והוי רק כמתעסק. וע"ז תירצו דמשמע לו כדדייק בסוף סוגיא משמיע לעצמו דומיא דשומע לעצמו שיצא גם השומע אף שלא נתכוין להוציא השומע הרי חזינן דסברא זו שיתחשב לגבי האחרים כמתעסק ליכא כיון דעכ"פ נעשה בכוונה לתקוע וא"כ גם בתוקע לשיר לרבה שמצות א"צ כוונה והוי זה קול שופר של מצוה נמי יש להשומעין לצאת אבל ניחא לו באם צריכות כוונה מה שלא יצאו השומעים אף דהם נתכוונו לצאת בשמיעתם מטעם דאף שמתעסק לא הוי אבל קול של מצוה הא אין זה. וא"כ הא דר' יוסי הוא מטעם דלא מחשיב זה לגבי אחרים כקול של מצוה אף שהוא מעשה מצוה לדידה כדלעיל.

ולפ"ז יש מקום לפרש הא דר"ז כהיש סבורין לומר שהביא בעה"מ והר"ן דר"ז לא פליג על רבא דלא אמר ר"ז איכוין ותקע לי למצוה אלא שצריך כוונה לשמוע ולהשמיע תקיעת השופר אפילו שלא לשם מצוה, משום דכיון שאין הכוונה דמשמיע הוא להוציא משום שהשמיעה הוא המצוה שזה עושה בעצמו רק שהוא כדי שיהא שייכות מעשה של התוקע להשומע ולא יתחשב כמתעסק אפשר דאף כוונה להשמיע בעלמא להאחרים אף רק לשיר אין להחשיב זה כמתעסק ולא קשה משה"ק בבעה"מ שאם ר"ז לא היה מחמיר בכוונת המצוה על מה היה מחמיר בכוונת המשמיע לשומע, שהרי הם שני ענינים דהשמיעה להאחרים הא בעינן כדי שיהא שייכות מעשה התקיעה להשומעים. ואף על התוס' בקושיהם דהוי סבורין דגם לרבא לא יצאו השומעים כשלא נתכוין השומע להוציאם נמי לא קשה דסברי דאף לשייכות התקיעה שלו להאחרים הוא שייך רק כשמתכוין להוציאם שבוה מצינו מדין שומע כעונה ששייך מעשה העושה להשומע אבל בשמיעה דדברים בעלמא שאינם למצוה ליכא דבר כזה שמה ששומע מה שמדבר האחר יהיה שייך לו. ואולי קושית בעה"מ הוא רק על היש סבורין ולא על התוס' משום דגם הוא סובר דאם יש מקום לומר דצריך כוונת משמיע אף לרבא משום דצריך שיהא שייכות מעשה התוקע להשומע הוא דוקא כוונה להוציא המצוה ולא כוונה להשמיע תקיעה בעלמא שאינו דבר מצוה ולכן ניחא לו על סברת התוס' בקושיהם, אבל על היש סבורין דסגי בכוונה להשמיע קול תקיעה דלשיר דלא מצינו בעינינו חול שום שייכות בדברי אחד לשומע דבריו וא"כ אינו לצורך שיהיה שייכות תקיעתו להשומע משום דלא צריך זה כיון דהשמיעה היא המצוה והרי הוא שומע בעצמו אלא משום דגם רבא מצריך ענין כוונה להוציא אחרים רק שסגי בכוונה כל דהו ע"ז הקשה דלא מסתבר דהלא דין הוא שתהא כוונת המצוה יותר חמורה מכוונת המשמיע להשומע. ועיין בר"ן שלא הביא קושי' זו דהרז"ל אלא קושי' האחרת דר' יוסי שאוקימנא לר"ז כותיה סובר בפרק ע"פ דמצות צריכות כוונה, משום דסובר דקושיא הראשונה לא קשה כדכתבתי תחלה שיש מקום לדבריהם אבל אף הרז"ה לא הקשה אלא על היש סבורין ולא על התוס'. וא"כ אפשר שלתוס' לר"ז אף שסיבור כרבא הוא רק לקיום עצמו א"צ כוונה אבל לקיום של אחרים השומעים סובר שיכוין המשמיע להוציא את השומעים במצותם דאל"כ אין שייכות התקיעה שלו להאחרים והוי כשמעו קול שופר שאינו של מצוה אף כשנתכוין השומע למצוה לדידה כדלעיל. אבל הוא דין רק לר' יוסי דלת"ק דסובר דיצאו בנתכוין משמיע לעצמו אף השומעין הרי יש להם לצאת לרבה לדידהו אף בנתכוין לשיר דכיון דסגי לדידהו גם בשמיעת תקיעת אחר אין לחלק בין נתכוין המשמיע למצוה דעצמו או לשיר כיון שגם לשיר הוא תקיעה דמצוה, ולכן כיון דהיה סבור המקשה דלא נתכוין משמיע הוא בתוקע לשיר שלא יצא השומע הוכיח שפיר שגם הוא לא יצא משום דמצות צריכות כוונה והקשה שפיר מת"ק על רבא אבל ר' יוסי מצי שפיר לסבור כרבא אף להמקשה ולכן אף שר' יוסי עצמו מצינו בפסחים דף קי"ד שסובר דמצות צריכות כוונה מ"מ ר"ז דפסק כר' יוסי שהמשמיע צריך לכוין להוציא את השומעין בהמצוה מצי סבר כרבא דהוא עצמו יוצא גם בלא כוונה. ולא קשה לפ"ז כלום קושית הטו"א דאיך רצה המקשה לומר דת"ק סובר דבעי כוונה הא כיון שכוונת משמיע דחמיר לא בעינן כ"ש כוונת מצוה דקיל, עיי"ש בשני מקומות בדף כ"ח ובדף כ"ט, דרק לר' יוסי הוא חמיר מטעם דבארתי ולא לת"ק כדבארתי.

יצא לן שאף בשופר מה שצריך התוקע לכוין להוציא אינו מדין שהתוקע מוציא אלא משום שצריך שישמע קול תקיעה של מצוה השייך לו וטעם זה לא שייך בקה"ת שהדין הוא דוקא לשמוע קריאת אחרים כשקורין בצבור לא שייך שיצטרך המקרא להוציא דהא זה ששומע איך שהאחרים קורין עושה בעצמו דהרי שומע בעצמו ועושה כל המצוה שעליו. ולכן ניחא בפשיטות מה שגם קטן עולה ויוצאין בקריאתו וכן אשה אף אם פטורה מקה"ת ולא היה בכחה להוציא אחרים במצוה אחרת כה"ג, משום דהא אין השומעין צריכין להוציא מהקורא אלא ששמיעתן הקריאה היא המצוה וזה עושין השומעין בעצמן. אבל יקשה איך יכולין להקרות כנהוג שהש"צ קורא לכל הקוראים הא צריך לשמע קריאה דמספר אנשים והרי אינו קורא אלא אחד ונמצא ששומעין רק קריאת אחד, ואף שיקרא בלחש אינו כלום דהא צריך לשמוע קריאת מספר אנשים כשקורין להשמיע לצבור ולא כשקורין בלחש שאין זה קריאה בצבור, וכל הברכה שמברכין אף שכבר ברכו בשחר ברכות התורה הוא על מצוה זו דקריאה זו של השמיעה בצבור וזה הרי עושה רק אחד והוא גם שלא מהעולין שלא ברך כלל.

61 - שו"ת הר צבי או"ח א סימן קס

אם יוכל להוציא את חבריו קודם שיוצא לעצמו.

סוגיות במס' ברכות שיעור 10 – מצוות צריכות כונה

בפסקי הריטב"א (הלכות ברכות פ"ה אות ג) כתב: המחויב בדבר כשם שאם עשה מצותו כבר מוציא לחבירו כך מוציאו קודם שיוציא לעצמו כגון בן כרך לבן עיר שעדיין לא הגיע זמנו ע"כ. והנה ראיתי לרב אחד שכתב מקור לדברי ריטב"א אלו מירושלמי (מגילה פ"ב ה"ג) דזהו בעיא דלא איפשטא ולקולא במילי דרבנן ודוקא בן כרך לבן עיר אבל איפכא לא כדאיתא התם, ע"כ.

ולדידי אין דבר זה מתקבל, דכיצד סותם הריטב"א בפשיטות דבן כרך מוציא לבן עיר על סמך הירושלמי שנשאר בספק, ואי משום ספיקא דרבנן לקולא, הא אין עושין ספיקא דרבנן לכתחלה ובפרט בספק איבעיא דלא איפשטא, ויעוין בהגה"מ (סוף פ"ב דחמץ) דרא"מ ושאר גאונים נחלקו ופסקו דבכל תיקו דאיסורא לחומרא ואפילו בשל סופרים, וביותר לענין חיוב מקרא מגילה דהחמירו בספיקא משום דהוי דברי קבלה, וכעין דאורייתא. ועוד רהיטת לשון הריטב"א דקאמר כשם שאם עשה מצותו כבר מוציא לחבירו כך מוציא קודם שיצא לעצמו, משמע דלא מטעם ספק מוציא אלא מתורת ודאי כמו הדין שיצא מוציא דהוי מתורת ודאי.

ולולא דמסתפינא הייתי אומר דהריטב"א לא נתכוין על ירושלמי מגילה הנז' אלא מפרש ומצייר את דבריו הקודמים דיכול להוציא לחבירו קודם שהוא בעצמו יצא, ומצייר זה כגון בן כרך מוציא לבן עיר, וכן יש להוכיח מגמרא דידן (פסחים דף קא ע"א) דמקשה התם אלא לרב למה ליה לקדושי בביתיה, דלכאורה מאי דמקשה בלשון למ"ל תמוה, הא עדיפא הול"ל כיצד אפשר לקדש בביתו אחרי שכבר יצא יד"ח בבית הכנסת לרב דא"צ קידוש במקום סעודה וא"כ קידוש שני הוי ברכה לבטלה, ואף דאפשר לדקדק כן מתוך קושיא השניה דמקשה לשמואל למ"ל לקדושי בני כנישתא דתפ"ל דהוי ברכה לבטלה שהוא אינו יוצא לעצמו, אבל ע"ז לא יתורץ גם אם נאמר כהריטב"א דאדם יכול להוציא לאחר גם כשהוא אינו יוצא, דזה יהיה מוכח מתירוץ הגמרא להוציא אחרים יד"ח אבל לשון הקושיא דלא סליק אדעתא להוציא אורחים א"כ עדיין קשה מאי דנקט להקשות בלשון למ"ל. ולזה צ"ל דמכיון שהיה תקנת הקדמונים לקדש בביהכ"נ ל"ש כיצד מברך ברכה דחכמים תקנו כל הברכות אף שמן התורה לא נתחייבו וכל המברך מכת חיוב דרבנן לא שייך להקשות שזה ברכה לבטלה, אלא דמ"מ מקשה לשמואל דנהי דתקנו ברכה בני כנישתא, אבל השאלה היא למה להו לתקן כך, משא"כ לרב דהקושיא היא למה מקדש בביתו שלא היה תקנת חכמים בזה, ומכיון שכבר יצא בביהכ"נ הו"ל לאקשווי כיצד יכול לקדש בביתו הא הוי ברכה לבטלה, ועכ"ל דמכיון שבדעתו לקדש בבית שוב אינו מתכוין לצאת בביהכ"נ ולכן פריך דלמ"ל לקדושי בבית הא יכול לצאת בביהכ"נ, ומוכח דינו של הריטב"א שאעפ"י שהוא אינו יוצא מ"מ לאחרים מוציא.

ועיין גמרא ר"ה (דף כט ע"א): נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע, נתכוון משמיע ולא נתכוון שומע לא יצא עד שיתכוון שומע ומשמיע, קתני משמיע דומיא דשומע מה שומע לעצמו אף משמיע לעצמו וקתני לא יצא, ויעוין שם בהגהות מהר"ב רנשבורג שהביא בשם הגר"א שפי' דברי הגמרא מדקתני לא יצא בלשון יחיד ולא קתני בלשון רבים לא יצאו ש"מ דרק המשמיע לא יצא אבל השומע יצא עכ"ל. מזה ג"כ מוכח דינו של הריטב"א שגם קודם שיוציא לעצמו יכול להוציא לאחרים אעפ"י שהוא בעצמו לא יצא, ורק לדוגמא מזכיר הריטב"א דין זה דבן כרך מוציא לבן עיר וכעין שיטת רש"י במשנה ראשונה דמגילה דבן עיר מוציא לבן כפר וחולקים ע"ז תוס' יבמות (דף יד) וכן הרא"ש שם דאין בן עיר מוציא לבן כפר, ולשיטתם צ"ל דרש"י ס"ל דתלמודא דידן פליג על הירושלמי. אלא דקשה לי זה שהריטב"א עצמו בח"י למגילה בדף הראשון מביא בשם הרשב"א שמהירושלמי מוכח דאין בן עיר מוציא לבן כפר, ומורי בשם רבותי אמר דבן כפר שאני וכו', מבואר דהריטב"א ס"ל דבן כרך ובן עיר תרווייהו אינם מוציאין זל"ז ודלא כמו שפסק כאן דבן כרך מוציא לבן עיר ועכ"פ דברי ריטב"א כאן בהלכותיו סותרין דבריו שבחדושינו, והמאירי פ"ב דמגילה בסוף ביאורו למשנה הרביעית אומר כלשון הזה: שאלו בתלמוד המערב בן עיר מהו שיוציא בן כרך ובן כרך מהו שיוציא בן עיר, השיבו בן עיר אעפ"י שאין זמנו עדיין שהרי מ"מ חיוב מגילה מוטל על הכל מתחילת ליל י"ד, עכ"ל. וכל מעיין בלשון המאירי רואה שהוא אינו מפרש טעם הירושלמי דבן עיר אינו מוציא לבן כרך משום דחשיב לגבי ט"ו כאינו מחויב בדבר דלגבי ט"ו לא נתחייב מעולם, אלא דהעיקר משום דכבר נפטר ממצוה זו. ולפי סברא זו צ"ל דהירושלמי ס"ל דיצא אינו מוציא דכל שנפקע החיוב ממנו שוב אינו בכלל בר חיובא, ואם נאמר כן שוב יש מקום לדינא דתלמודא דידן דיצא מוציא שניהם מוציאין זל"ז, ובה פסקו של הריטב"א ניחא לדינא שפיר.

62 - שולחן ערוך אורח חיים סימן תפד

מאן דבעי לברוכי בתרי או בתלת בתי, (ב) מברך ברישא בביתיה ואכיל כל מאי דצריך, (ג) א ומברך ברכת המזון, (ד) <א> והדר מברך לכל חד וחד בביתיה ושתי אינהו כסא דקידושא ודאגדתא ואכלי (ה) ירקי ומצה, (ו) ב ואיהו לא אכיל ושתי בהדיהו, ושביק להו למגמר סעודתיהו, * (ז) ג <ב> ומברכי אינהו ברכת המזון; ואי לא ידעי, (ח) <ג> יקרא מלה במלה והדר אזיל לביתא אחריתא ועביד הכי, והדר אזיל לביתיה וגמר הלילא ושתי כסא דהלילא. ואי בעי לאקדומי להנך בתי ברישא, בריך להו (ט) ד ולא אכיל ולא טעים והדר אזיל לביתיה ומקדש, ואם ירצה (י) ה יגמור הכל בביתו ואחר כך ילך לקדש בבתיים האחרים (יא) ולא יאכל וישתה עמהם.

63 - הגהות רע"א לשו"ע או"ח סימן רסז

מסתפקנא אם אחר שלא קבל עליו שבת יכול להוציא לקדש למי שקבל עליו שבת. די"ל דלזה שלא קבל והוא חול אצלו הוי כאילו מחוייב בדבר בההיא דירושלמי הובא בתוס' יבמות יד בן עיר א"י להוציא לבן כרך דהוי אינו מחוייב בדבר או דהכא עדיף דבידו להביא עצמו לידי חיוב לקבל עליו שבת, וצ"ע לדינא.

64 - משנה ברורה סימן תרצב ס"ק יא

להוציא את אחר י"ח - ויקראנה לנשים אחר שיצא מביהכ"נ דמצוה שיצא בעצמו בקריאת הצבור אכן אם מכויין שלא לצאת באותה קריאה שפיר דמי לצאת אח"כ בקריאת הצבור. וכשהוא מברך לנשים טוב שיברך לשמוע מגילה כי יש פוסקים שסוברין דאשה אינה חייבת בקריאה רק לשמוע:

65 - ביאור הלכה סימן ס

ועיין בב"ח ובפמ"ג בסימן ח' ובסימן תרכ"ה דמשמע מדבריהם דמצות ציצית וסוכה הכונה בהם לעיכובא כמו בשאר המצות ולפ"ז אם קראוהו לתורה ולוקח טליתו או טלית הקהל לעלות לבימה שאז זמנו בהול ומסתמא אינו מכויין אז בלבישתו לקיים המ"ע של ציצית ממילא עובר בזה על המ"ע אם לא כשמכויין לשם מצוה ואז יוכל לברך ג"כ והעולם אינם נזהרין בזה ואולי שטעמם דכיון שאין רוצה ללבוש אז את הטלית ואינו לובשו אלא מפני כבוד התורה לשעה קלה אין זה לבישה המחייבתו בציצית דומיא דמי שלובש להראות לקונה מידתו שפטור אז מציצית ועצה היעוצה לעשות כמו שכתב השערי אפרים הבאתי את דבריו לעיל בסימן י"ד ס"ג בבה"ל ע"י"ש:

66 - שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן א

א. יש לחקור מי שאכל או ישן בסוכה ולא נתכוין כלל למצוה מי אמרינן הואיל ומצוות צריכות כוונה ולא חשיב כעשה מצוה ממילא חשיב נמי כעבר על עשה וכמאן דאכל חוץ לסוכה דמי, או אפשר דנהי דלא עשה מצוה אבל עבירה נמי לא הוי ולא חשיב כלל כאוכל חוץ לסוכה, והך ספיקא איכא נמי לספוקי במי שלבש טלית מצויצת ולא נתכוין למצוה מי אמרינן דעבר אעשה דציצית או לא.

כידוע העלה המנ"ח במצוה שכ"ה לענין סוכה וציצית הפסולין משום מצוה הבאה בעבירה, דנהי דאין בזה משום מצוה אבל מ"מ גם עבירה מיהא לא עביד ורואין אותן כאילו לא ישב כלל בסוכה או לא לבש כלל בגד של ד' כנפות, אבל אין רואין אותו כעובר על עשה ולחושבו כאוכל חוץ לסוכה או לבש בגד של ד' כנפות בלא ציצית, אולם חוץ מזה דמבואר שם שחדושו הוא לא כהתוס', גם עיקר דבריו אינם נראים דהרי התורה לא אסרה כלל ללבוש בגד בלא ציצית רק חייבתו להטיל בו ציצית, וכן גם באכילת חוץ לסוכה ליכא כלל שום איסור אלא שהתורה אמרה תשבו כעין תדורו וכל שהוא בא לאכול אכילת קבע שאין רגילין לאכול בשוק אלא בבית חל עליו מצות סוכה, ואי אמרינן דלא עשה מצוה הרי ממילא איכא נמי עבירה של ביטול עשה, וכן מבואר גם בשערי יושר שער ג' פ"י"ט ע"י"ש, וכיון שכן אף גם בנד"ד כיון שלא נתכוין ולא עשה שום מצוה חשיב נמי כמבטל מצות עשה ודינו כאוכל חוץ לסוכה או לובש בגד של ד' כנפות בלא ציצית.

ומצאתי דלהדיא כתב הכי המשני"ב בבאה"ל סימן ס' סעיף ד' וז"ל "אם קראוהו לתורה ולוקח טליתו או טלית הקהל לעלות לבימה שאז זמנו בהול ומסתמא אינו מכויין אז בלבישתו לקיים המ"ע של ציצית ממילא עובר בזה על המ"ע - והעולם אין נזהרין בזה" עכ"ל. ונמצא דלפי מ"ש הב"ח /או"ח/ בס"י תרכ"ה דצריך שיכוין כשיושב בסוכה שצונו המקום לישוב בה זכר לענני כבוד, ועי"ש בבכורי יעקב שחולק על הפרמ"ג דפשיטא ליה שאין כוונה זו לעיכובא אלא סובר דכיון שכתבה תורה למען ידעו אפשר דאפילו בדיעבד לא יצא, ולפי הנ"ל יש להזהר מאד ולכוין כן בשעה שהוא אוכל או הולך לישון, דאל"כ חוץ ממה שלא קיים מצוה גם עבר על עשה ועשה עבירה, ועיין גם במשני"ב בבאה"ל סימן תקפ"ח סעיף ב' שהביא מהמטה אפרים לא לתקוע בשופר במקום מטונף שאסור בדברי תורה, וכתב ע"ז המשני"ב "ואפשר שהטעם הוא דכיון דקיי"ל דצריך כוונה לצאת ידי המצוה שצונו הש"י זה גופא ג"כ חשיב כדברי תורה - ולא גרע מהרהור בדברי תורה" עכ"ל, ונמצא שלפי דבריו הלושב ציצית במרחץ או בביה"כ במקום שאסור בד"ת = בדברי תורה = נכון למנוע מכוונת מצוה, ולפי האמור נמצא שעובר בכל רגע אעשה דציצית, ולפ"ז לר' אליעזר שסובר במס' סוכה כ"ז ע"א שהיוצא מסוכה לסוכה ביטל מצותה של ראשונה ופירש רש"י "אפילו ימים שעברו עליו כבר איבדן למפרע ואינו מצוה", ונמצא לפ"ז דלכאורה דינו כאילו אכל וישן למפרע חוץ לסוכה.

וכמו כן צ"ע טובא לענין כלאים בציצית שאם לבשו בלא כוונה דלפ"ז עובר על לאו של שעטנז כיון דבלא כוונה ליכא עשה דדחי לל"ת = ללא תעשה = (עיין בתוס' חולין ק"י ע"ב), וגם בזה"ז אם לן בטליתו בלילה דבטלה ממנו המצוה, דלפ"ז מיד כשעלה השחר והגיע הזמן של ציצית אם לא נזכר לכיון אז למצוה נמצא שהוא עובר בכל רגע על עשה דציצית, והן אמנם דהיוצא בשבת בבגד שיש בו ציצית שלבשו בלא כוונה אינו חייב חטאת, ולא דמי כלל ליוצא בשבת ברה"ר בטלית שאינה מצויצת כהלכה או בבגד שהוא קטן מהשיעור דמבואר שחייב חטאת, דשאני הכא דליכא כלל שום חסרון בגוף הבגד והציצית וראוי שפיר למצותו כמו שהוא, אבל מכל הנ"ל ודאי קשה.

סוגיות במס' ברכות שיעור 10 – מצוות צריכות כונה

גם צ"ע במי שיש לו מזוזה בפתחו דמבואר בכמה מקומות שמקיים בכל רגע מצוות עשה, ולעומת זה אם דר בבית שאין בו מזוזה עובר נמי בכל רגע אעשה דמזוזה דלפ"ז הן אמנם שאם קבע מזוזה בפתחו כדין וכדת והתכוין למצוה שפיר אמרינן דהמצוה נמשכת תדיר בלי שום הפסק כל זמן שלא הוציא משם חפציו, ומעיקר הדין אינו צריך כלל לכוין למצוה בכל פעם שהוא נכנס ויוצא, וכמו דסגי בציצית ובתפילין במה שמכוין רק בתחלת הלבישה וההנחה [ודלא כהרע"א ז"ל בתשו' סוף סימן ט', כמבואר בעין יצחק סימן ל"א ובנחלת צבי בשו"ע יו"ד סימן רצ"א] אבל מ"מ הקונה בית מחבירו שיש בו מזוזה נהי דלמעשה קיי"ל שאינו מברך על מצוות מזוזה בשעה שהוא נכנס לדור בו משום דלא תיקנו ברכה אלא על הקביעה (עין במג"א /או"ח/ ריש סימן י"ט) והיינו משום דבקביעת המזוזה מינכר שהוא עוסק במצוה מה שאין כן בכניסה לבית שיש בו מזוזה לא מינכר כלל דקעסיק במצוה, אבל החיוב של מזוזה ודאי פקע מהמוכר והייל רק על הלוקח, וא"כ אם נכנס לדור בתוכו ולא זכר כלל ממצוות מזוזה נמצא שלפי הנ"ל הרי הוא עובר בכל רגע ורגע על עשה של מזוזה. והיה נלענ"ד דכמו שהעושה מעקה לגג ולא נתכוין למצוה אע"ג שמסתבר דלא חשיב כמקיים עשה הואיל ומצוות צריכות כוונה, אבל מ"מ כמו שאינו עובר על הלאו של לא תשים דמים בביתך כך אינו עובר גם על העשה של עשיית מעקה, והיינו משום דרק מי שמניח גג בלא מעקה עובר בעשה, אבל מי שיש לו מעקה בגגו אע"ג שנעשתה באופן זה דלא קעביד כלל שום מצוה כגון שנעשתה מאליה או ע"י עכו"ם אפ"ה פשוט דאינו עובר עוד בעשה כיון דמהשתא לא רמיא עליה כלל שום חיוב לעשות מעקה, וה"נ במזוזה הואיל ויש מזוזה כשרה על הפתח שנקבעה כדין וכדת תו לא חייב כלל בעשה דזכתבתם על מזוזות ביתך, ולפיכך אף אם אין לו שום כוונת מצוה בשעה שהוא יושב או נכנס לתוך הבית, אמרינן דכל שיש לו מזוזה בפתחו מתקיימת המצוה מאליה גם בלא שום כוונה, ועיין בפרמ"ג או"ח מש"ז סימן ד' ס"ק ט"ו ובא"א סימן ח' סק"ט שמסתפק במצוה שאינה חיובית כמו במזוזה שאם לא ידור בבית אינו חייב בה דאפשר שאינו צריך כלל לכוין למצוה עי"ש, וא"כ בנד"ד דבשעת עשיית המזוזה הרי קבעו אותה למצוה ושוב אינו חייב כלל בשום עשה שפיר אמרינן דבכה"ג לא בעי כוונה.

וכיון שכן אפשר דבציצית וסוכה הן אמנם דבכי האי גוויי דהוי מצוה הבאה בעבירה אמרן שפיר דהואיל ולא עשה מצוה חשיב נמי כעובר על עשה, היינו משום דהואיל ואינם ראויים למצוה משום טעמא דמצוה הבאה בעבירה אמרינן שפיר דממילא איכא נמי ביטול עשה, משא"כ בנד"ד שהציצית והסוכה כשרים למצוה בלי שום פגם וחסרון ואם רק יתכוין למצוה יוכל שפיר לקיים את העשה, בכה"ג שפיר אמרינן דאע"ג שאם לבש ולא כיון למצוה לא עשה מצוה (ולא דמי למזוזה שהמצוה לא בטלה ממנו גם בשעה שיוצא מן הבית, מידי דהוי אבית התבן ובית האוצר, משא"כ בציצית מיד כשפשטן פקעה המצוה) מ"מ גם ביטול לעשה ליכא כיון שאינו מחויב כלל בעשיית ציצית בבגד שהציצית כבר תלוין בו כדין וכדת, ודלא כהמשנ"ב הנ"ל שכתב דעובר בעשה, ונמצא דלאחר שתלה ציצית בבגדו אף שאם חזר ולובשו ומכוין למצוה מקיים שפיר בכל פעם שלובש מצוות עשה וצריך לברך, מ"מ אם אינו מכוין ואין לו שום מצוה אפ"ה הואיל ואינו חייב בהטלת ציצית רואין אותו כבגד של ג' כנפות שפטור מציצית, וכן במזוזה אי לאו דמעיקרא לא תיקנו לברך אלא על הקביעה היה צריך שפיר כל לוקח או שוכר לברך בשעה שהוא נכנס לדור וכמבואר בתשו' רע"א הנ"ל, אבל מ"מ אם נכנס לדור ולא נתכוין אינו חשיב כלל כעובר על עשה.

ויותר מזה נלענ"ד דאפשר שאפילו אם לבש טלית או אכל בסוכה ואמר בפירוש שאינו מכוין למצוה דלכו"ע לא עשה מצוה אפ"ה אין רואין אותו כעובר על עשה כיון דבאהי גברא אין אני קורא כלל קרא דתשבו בסכות שהרי הוא יושב בה וכן קרא דגדלים תעשה לך הואיל וכבר עשוי, והוא דומה קצת למי שהחזיר אבידה או נתן שכר שכיר בזמנו ואמר בפירוש שאין כוונתו למצוה דאע"ג דלמ"ד מצוות צריכות כוונה לא קעביד שום מצוה - אם נאמר הכי גם במצות שכליות שבין אדם לחבירו - מ"מ גם ביטול עשה אין כאן וה"נ בנד"ד. [רק צ"ע קצת מעשה דיבום שאם אינו מכוין למצוה סובר אבא שאול דרואין אותו כפוגע בערוה, ואף דלשטת הנמ"י בריש הבע"י אינו אלא מדרבנן, מ"מ ידוע שהרמב"ן ביבמות ל"ט ע"ב אינו סובר כן, דלפי זה צ"ע בטלית שיש בו כלאים ולבשו סתם להנאת חימום אי עבר אלאו דשעטנו להסוברים דלא שרי בלבישה אלא בעידנא דמקיים מצוה, דאף שלענין יבום לא קיי"ל כאבא שאול, היינו משום דסוברים שגם בלא כוונה קנאה ועשה מצוה משא"כ בציצית וצ"ע].

וגם יש לדמותו לשחיטת חולין שלא בכונה דפשוט הוא דכיון שאינו מתכוין למצוה לא קיים כלל את העשה, ואפ"ה כמו דאיסורא דאבר מן החי אודא מהך בהמה כך אודא נמי האיסור של אינה זבוחה, הרי חזינן שהזביחה מועלת לתקן מאיסור עשה של אינה זבוחה אע"ג שהעשה עצמה לא קיים, והיינו משום דלאחר שהיא כבר זבוחה ושוב אין צריכין עוד לזבחה ממילא פקע העשה, וה"נ בציצית ומזוזה אף בכה"ג שאינו מקיים מצוה אפ"ה איסור לבישה מיהא אודא מהך בגד כיון שהציצית תלוין בו, ואף דשאני שחיטה שרק מעשה השחיטה בלבד הוא דהוי מצוה ואינה נמשכת תדיר משא"כ בציצית וסוכה הרי אם יתכוין יכול שפיר לקיים מצוה בכל עת ובכל שעה, אפ"ה נראה דלענין היתר לבישה ואכילה יכולים לומר דסגי בעשייה ראשונה ותו לא בעי מידי. גם אפשר דמה שהרע"א ז"ל משה בתשובה הנ"ל את ההולך מביתו לעסקיו לענין מזוזה, ליוצא מסוכה לעסקיו שחייב לברך כשחוזר ונכנס, היינו משום דאע"ג שגם בשעה שאינו בתוך הבית חייב במזוזה דלא גרע מבית התבן, מ"מ סובר הרע"א דמצוה מיהא לא עביד אלא בשעה שהוא עצמו נמצא בתוך

סוגיות במס' ברכות שיעור 10 – מצוות צריכות כונה

הבית, אלא שאף גם לדידיה אם נכנס לביתו ולא זכר כלל מהמזוזה שבפתחו אע"ג דלא קעביד מצוה מ"מ ביטול עשה מיהא אין כאן, אלא שעיקר חילוק זה שכתבנו בדעת הרע"א אין לו שורש ובית אב, ומסתבר דכמו שמקיים מצוה בשעה שהוא עצמו בתוך הבית כך יש לו מצוה גם בשעה שרק חפצו נמצאים שם אע"פ שהוא עצמו לא נמצא שם, אלא שבכה"ג שאין המצוה מסובבתו קרו ליה בגמי' מנחות ערום מן המצוה.

ברם צ"ע דמנלן שהלובש טלית מצויצת מקיים מצות עשה בלבישתו, והרי אפשר שרק אם לובש בגד של ד' כנפות שאין בו ציצית והוא מתחייב בהטלת ציצית רק אז הוא מקיים מצוה, אבל לאחר שכבר יש בו ציצית דינו כנכנס לבית שיש מעקה בגגו דלא נזכר כלל בשום מקום דמקיים מצוה בכך, ודוחק לומר דידעינן ליה מזה שמותר ללבושו אע"פ שיש בו כלאים והיינו משום דאתי עשה דציצית ודחי לאו דשעטנו, וכמו כן מנלן שהדר בבית שיש בו מזוזה מקיים מצוה בכל רגע, ודלמא רק לקבוע מזוזה הוא דהוי מצוה ואילו אח"כ רואים את הבית שיש בו מזוזה כבית שיש לו מעקה דלא מקיים כלל שום מצוה במה שהוא דר בתוכו דהא אידי ואידי חובת הדר נינהו. ונראה דאף שאין לדרוש קראי מעצמנו מ"מ פשוט הוא דבציצית דכתיב בו וראיתם אותו וזכרתם מסתבר דזהו עיקר המצוה שאם לובש בגד של ד' כנפות שיהיה בו ציצית כדי שיראה ויזכור, וכן במזוזה שהוא להזכיר יחוד שמו יתברך בכל פעם שנכנס ויוצא לכן המזוזה הוא עיקר ומקיים שפיר מצוה בכל רגע, משא"כ במעקה אטו מעקה קדושה אית ב"י אלא כל עיקרו אינו בא אלא למנוע את התקלה ולכן אין שום חילוק בין הדר בבית שיש בו מעקה לדר בבית שלגמרי לא חייב במעקה והוא פשוט.

וכיון דאתינן להכי חושבני דבעיקר החקירה שאנו מסופקים בה אפשר דיש לחלק בין סוכה לציצית, דנהי דבציצית יכולים שפיר לומר על הלובש בלא כוונה דמצוה לא הוי אבל עבירה נמי לא הוי, היינו משום דליכא כלל חובת גברא ללבוש בגד שיש בו ציצית, ולכן מה שנוגע להיתר הלבשה הרי זה דומה למצות כסוי הדם שאם כיסה שלא במתכוין או כיסהו הרוח דאע"ג שלא עשה מצוה אפי"ה אינו חייב לגלותו כיון שהדם עכ"פ מכוסה, כך גם כאן אינו נאסר בלבישתו כיון שיש בו ציצית, מה שאין כן בסוכה דאיכא נמי חובת גברא של בסכות תשבו שבעת ימים כעין תדורו בבית, וחייב להתנהג בכל שבעת הימים עם סוכתו כבית, ומיד כשרוצה לעשות דבר שאין רגילין לעשותו אלא בתוך בית כגון לאכול אכילת קבע או לישון מתחייב תיכף במצות סוכה וחייב בישיבתה, וכיון שכן אפשר דהואיל וכל שאינו מתכוין אינו עושה כלל שום מצוה הו"ל כמניח תפלין בלא כוונה דחשיב שפיר כקרקפתא דלא מנח תפלין כיון שלא מעשה ההנחה הוא העיקר אלא קיום המצוה הוא עיקר וה"נ בסוכה, והדבר צריך הכרע.

גם יש לדון לכאורה בלאו הניתק לעשה כמו שילוח הקן אם עבר ולקח את הבנים ושילח אח"כ את האם ללא שום כוונת מצוה אם לוקה או לא, וכן במי שקנה חמץ בפסח ושרפו אח"כ בלי שום כוונת מצוה להסוברים שאין לוקין מפני שהוא לאו הניתק לעשה.

67 - קובץ הערות סימן לו

למ"ד מצות א"צ כונה והתוקע לשיר יצא היינו שנעשה התיקון והתועלת מהמצוה וכאילו נתקיימה המצוה מאליה אבל מ"מ האדם לא קיים צווי השי"ת כיון שדעתו היתה לשיר ולא למצוה, ומ"מ א"צ לחזור ולתקוע דלא אפשר לתקוני דהא לא יהיה שום תועלת אם יתקע שנית ועל תקיעה כזו לא נצטוה, ונמצא שלא נתקיימה המצוה ע"י האדם אלא שלא נתבטלה.

סימן א'

בדין פתח בדחמרא

כונת הגברא לקבוע שם התפילה

ובביאור החילוק בזה נ"ל עפ"י דברי הגמ' ברכות (כו:), ת"ר... טעה ולא התפלל מנחה בשבת, מתפלל במוצאי שבת שתיים של חול, מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה, ואם הבדיל בשניה ולא הבדיל בראשונה, שניה עלתה לו, ראשונה לא עלתה לו, למימרא דכיון דלא אבדיל בקמייתא כמאן דלא צלי דמי ומהדרין ליה, ורמינהו, טעה ולא הזכיר... הבדלה בתונן הדעת אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה על הכוס, קשיא. ועיי"ש ברשב"א, דאע"ג דסלקא בקושיא; כיון דלא סלקא בתיובחה, לא מדחי מחמת כך... ואיכא למימר דהוי טעמא, דכיון דאבדיל בשניה, גלי דעתיה דראשונה צלי אדעתא דתשלומין ושניה משום חובתו, ולא איבעי לאקדומי תשלומין לשל חובת היום, הלכך שניה עלתה לו משום חובתו וכו'. כלומר, דהיות וכל תפילות של שמונה עשרה נוסחתן שוה, (ראתה חוננתנו אינה מעכבת, שהרי יכול לאומרה על הכוס), הקובע לשם התפלה — אם היא שחרית מנחה או מעריב, היינו כונת הגברא המתפלל, שאם כיון לשם תשלומי מנחה, אין אותה תפילה יכולה לעלות לשם מעריב, שכונת המתפלל היא הקובעת את שם התפילה.

[ועפ"י ד הרשב"א הללו ביאר רבנו הגרי"ד סאלאוויטשיק, נר"ו, את כונת הרמב"ם פ"י ה"ו מתפילה, מי שהיה עומד בתפילה ונוצר שכבר התפלל, פוסק ואפילו באמצע ברכה. ובהשגת הראב"ד כתב על זה, אין כאן נחת רוח. ובהשגות הראב"ד שעל הרי"ף פ' מי שמתו כתב, דפוסק אפילו באמצע ברכה, ר"ל, אם רצה פוסק, אבל חובה לפסוק לא אמר. כלומר, שאם ירצה יוכל לגמור אותה תפילה לשם תפילת נדבה. ובשי

ברכות (יב.) היכא דקא נקיט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא, ופתח ובריך אדעתא דחמרא, וסיים בדשכרא, מאי, בתר עיקר ברכה אזלינן או בתר חתימה אזלינן. והביאו התוס' שם את דברי הרי"ף, דהשתא דלא איפשיטא בעיין, אזלינן לקולא, ואפילו פתח בחמרא וסיים בשכרא יצא. ועי' או"ח סי' ר"ט, דהכי קיי"ל להלכה, דספק ברכות להקל. ועיי"ש בפרמ"ג (סוף הסימן בא"א), דהא דקיי"ל אין חותמין בשנים, היינו אפילו לעיכובא, דאם כיון מתחילה לברך בא"ה אמ"ה פוקח עורים ומתיר אסורים חוקף כפופים, דאינו יוצא אלא ידי ברכה אחת, וטוב לצאת בראשונה, וחוזר ומברך ברכת מתיר אסורים וברכת זוקף כפופים. אבל אם מתחילה כיון לברך מתיר אסורים, וטעה בדיבורו ואמר פוקח עורים ומתיר אסורים, יצא י"ח ברכת מתיר אסורים, אע"ג דאילו חתם רק בפוקח עורים, היה יוצא י"ח אותה הברכה, אף שלא כיוון אליה מתחילה, וסיים וכתב, וקצת צ"ע.

ובביאור ד"ז נראה לומר, דהנה כבר הקשו התוס' ברכות שם בהך איבעיא, דמאי קא מבעיא ליה, והלא מצוות א"צ כונה. ועיי"ש בר' יונה שכתב לחלק דאפילו מי שסובר דמצוות א"צ כונה, ה"מ בדבר שיש בו מעשה... כגון נטילת לולב, דאמרין מדאגבהיה נפק ביה... אבל כמצוה התלויה באמירה בלבד, ודאי צריכה כונה וכו'. ועיי"ש בהגהת הב"ח שתמה על זה מסוגיית הגמ' רפ"ב דברכות, שצירפו בעיית מצות אי צריכות כונה או לא, לקורא את השמע ולא נתכוין לצאת, הרי להדיא דאף במצוה של דיבור ואמירה נמי שייכא הך פלוגתא. ובתשו' בן הימין כתב בביאור דברי הר' יונה, דדוקא בברכה הוא דנסתפקו, ולא בשאר מצוות של אמירה.

ומעתה, שפיר מוכן דינו של הפרמ"ג הנ"ל, דבנתכון לומר פוקח עורים, וסיים לומר זוקף כפופים, יצא י"ח ז"כ, דזהו גופא האיבעיא שבגמ', ואולינן לקולא. אכן בנתכון לומר פ"ע, וסיים ואמר זוקף כפופים ופ"ע, וזה אי אפשר לומר שיי"ח שתי הברכות, דס"ל דדין אין חותמין בשתיים נאמר אפילו לעיכובא, ועלינו לדון — באיזה ברכה יצא במה שבירך, וכאן כבר א"א לומר ששם הברכה נקבע מאליו — מתוך גופה של החתימה, שהרי התם בשתיים, וכאן דמי ממש לדין המתפלל שמונה עשרה שיכולה תפילתו לעלות לשם תשלומין דמנחה או לשם מעריב, מאחר ששתי התפילות שוות בנוסחתן, דייסד בזה הרשב"א הנ"ל, דכונת הגברא המתפלל פועלת לקבוע את שם התפילה. וה"נ בנד"ד, לא שייכא כלל איבעיא דגמ', דהכא לכו"ע הדין הוא שכונת הגברא המברך קובעת את שמה של הברכה.

ועפ"י הדברים האלה יש להבין את פסק המג"א בהל' שבת (סי' רס"ח סק"ג), דהנה מבואר שם במחבר, דאם טעה והתחיל תפילת חול, גומר אותה ברכה שנוכר בה טעה, ומתחיל של שבת וכו'. ואם היה סבור שהוא חול, והתחיל אדעתא דחול, ומיד כשאמר חיבת, „אתה", נזכר קודם שאמר חונן, הו"ל התחיל בשל חול, וגומר אותה ברכה. אבל אם היה יודע שהוא שבת, ושלא בכונה התחיל חיבת, „אתה", אפילו אם הוא בתפילת שחרית, שאינה פותחת ב„אתה", אינו גומר ברכת אתה חונן, דחשבינן ליה כטעה בתפילת שבת בין זו לזו. וכתב ע"ז המג"א, דהמחבר אויל בזה לשיטת רש"י וכו', וכן פסק בהל' פסח (תפ"ז ס"א), ואם אמר מקדש השבת, וחזר בו תוך כדי דיבור, יצא, אחרי שהוא יודע שהוא יו"ט, ועיי"ש במג"א סק"ב, דרוב הפוסקים ס"ל שאע"פ שלא ידע שהוא יו"ט יצא, כיון שנוכר וחתם כדין. וכן כאן בהל' שבת כ' המג"א דלהלכה, אפילו כיון לדבר אחר, אין הברכה נפסדת, וא"כ, אם אמר בערבית ומנחה „אתה", וסובר שהוא חול, אומר אתה קדשת או

הרמב"ם דאינו רשאי לגמור אותה תפילה אפילו לשם נדבה, ביאר רבנו שליט"א, דמאחר שהתחיל להתפלל לשם תפילת מנחה, ובאמצע תפילתו נזכר שכבר התפלל, ורוצה להמשיך מעתה ולהתפלל לשם תפילת נדבה, י"ל דאין כאן תפילה אחת שלמה, דשם התפילה נקבע עפ"י כונת הגברא המתפלל, ונמצא שחציה הראשון של התפילה הי' חפצא של תפילת מנחה, וחציה השני' — חפצא של תפילת נדבה, ואין תפילת נדבה ותפילת מנחה מצטרפין יחד להוות תפילה אחת, ואסור להתפלל חצי שמונה עשרה, דכל י"ח ברכות מעכבין זא"ו, ומה"ט מחוייב הוא להפסיק אפילו באמצע ברכה.]

ומעתה נל"פ, דבהא נסתפקו בגמ' בבעיא דפתח בדחמרא וסיים בדשכרא, דבתפילת שמונה עשרה, שנוסח כל התפילות שוה, בהא פשיטא לן דלכו"ע כונת הגברא המתפלל קובעת את שמה של התפילה. אבל בשאר ברכות, שלכל ברכה וברכה יש חתימה מיוחדת ושונה כשלעצמה, בזה נסתפקו בגמ', מהו הקובע את שמה של הברכה, אם אף בשאר ברכות נימא שכונת הגברא המברך בשעת עיקר הברכה, דהיינו בשעת אמירת השם ומלכות, היא הקובעת את שמה של הברכה — אם תהיה חשובה כברכת שהכל, או כברכת בפה"ג, ואם בתחילת הברכה כיון לשם חתימת בפה"ג, ולבסוף סיים בשהכל — לא יצא, דאין חציה של ברכת שהכל מצטרפת לחציה של ברכת בפה"ג, ובחציה הברכה של שהכל שבירך לא יי"ח, דכל ברכה שאין בה שם ומלכות, אינה ברכה. או דנימא, דשאני שאר ברכות מתפילה, דדוקא בתפילה, שכל התפילות שוות בנוסח אחד, הוא דבעינן לכונת הגברא המתפלל לקבוע את שמה של התפילה, אבל בשאר ברכות, שכל ברכה יש לה חתימה שונה בפ"ע, אולי י"ל ששם הברכה נקבע מאליו ע"י מה שמוכח מתוכה של הברכה שהיא ברכת שהכל, או ברכת בפה"ג, כלומר, שמכח עצם החתימה גופא יש לקבוע את שמה של הברכה. והיות שהיא איבעיא דלא איפשיטא קיי"ל דספק ברכות להקל.